

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Första kammaren. Nr 15.

Lördagen den 9 mars, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för sammanträdet på förmiddagen.

Fortsattes föredragningen af statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatsens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkterna 39 och 40.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att höja anslaget till högre flickskolor från dess nuvarande belopp, 375,000 kronor, till 400,000 kronor eller med 25,000 kronor.

*Höjning af
anslaget till
högre flick-
skolor.*

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft två lika lydande motioner, väckta, den ena inom Första kammaren (nr 38) af herr *F. Söderbergh* och den andra inom Andra kammaren (nr 168) af herr *P. O. Lundell* m. fl., däruti, i den del, som berörde nu förevarande ärende, föreslagits, att Riksdagen ville för sin del besluta, att i kungörelsen af 29 okt. 1909 angående statsunderstöd åt enskilda läroanstalter m. m. första stycket af p. D 7 måtte i slutet erhålla följande lydelse: »hvarjämte skolan må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi ej öfverstigande 1,000 kronor samt, därest skolan utöfver det bestämda antalet årsklasser har en öfverbyggnad med teoretisk och praktisk undervisning i för kvinnans verksamhet inom familj och hem särskildt viktiga ämnen, ytterligare 1,000 kronor».

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt, a) att Riksdagen måtte höja anslaget till högre flickskolor från
Första kammarens protokoll 1912. Nr 15.

*Höjning af
anslaget till
högre flick-
skolor.* dess nuvarande belopp, 375,000 kronor, till 400,000 kronor eller med 25,000 kronor.

b) att herr Söderberghs samt herr Lundells m. fl. ofvannämnda motioner i nu förevarande delar icke måtte vinna Riksdagens bifall.

(Forts.)

Herr Söderbergh: Herr talman! I min ifrågavarande motion hemställer jag om sådan ändring i bestämmelserna rörande statsanslag till högre flickskolor, att sådant anslag skulle kunna lämnas till flickskolor, som utöfver det bestämda antalet årsklasser anordna en öfverbyggnad med teoretisk och praktisk undervisning i för kvinnans verksamhet inom familj och hem särskildt viktiga ämnen. Statsutskottet har emellertid afstyrkt motionen, men detta afstyrkande har skett i så välvillig form, att jag icke kan annat än betyga utskottet min vördsamma tacksamhet härför. Statsutskottet säger, att utskottet är ense med motionärerna därutinnan, att kunskap i berörda ämnen måste tillmätas synnerligen stor betydelse samt anser förty motionens syfte beaktansvärdt. Men utskottet anser, att den förebragta utredningen icke är fullständig för att ett beslut nu skall kunna komma till stånd, men att frågan förtjänar en dylik närmare utredning.

Herr talman! Härmed är syftet med min motion vunnet. Frågan har kommit upp på dagordningen och Riksdagens uppmärksamhet har blifvit fäst på det stora gagn och den stora betydelse, denna undervisningsreform skulle medföra för den kvinnliga ungdomens uppfostran. Det är min förhoppning, att frågan skall öfvertagas af rätter vederbörande, d. v. s. Kungl. Maj:t, och att man redan till nästa riksdag skall få emotse ett förslag i ämnet. Kungl. Maj:t kunde ju på förhand vara förvissad om det mäktiga statsutskottets välvilja och man har alltså all anledning tro att utskottet skulle komma att tillstyrka en dylik framställning.

Inom Uppsala enskilda läroverk anordnas instundande hösttermin som öfverbyggnad å läroverkets 8:de klass en seminarieklass för flickor. Undervisningen skall omfatta följande teoretiska ämnen:

Statskunskap och lagkunskap, med särskild hänsyn till sådana partier, som mera direkt röra kvinnan, samt nationalekonomi. (2 tim.)

Psykologi (särskildt barnpsykologi) och etik med tillämpning på uppfostran. (4 tim.)

Hälsolära med lämpliga utvikningar till biologi och andra naturvetenskaper. (4 tim.)

Franska språket, hufvudsakligen praktiskt (4 tim.) samt följande praktiska ämnen:

Barnavård (teori och praktik) fyra veckor i början eller slutet af termin.

Handledning och undervisning af småbarn, dels 4 timmar i veckan i Enskilda läroverkets kindergarten och Uppsala folkkindergarten, dels 3—4 tim. (teoret. och prakt.), kindergartenarbete, dels auskultation, öfnings- och proflektioner i läroverkets förberedande klasser.

Teckning, målning och modellering särskildt med hänsyn till småbarns sysselsättning och handledning. (2 tim.)

Sjukvårds- och samaritkurs, antingen en månad sammanhängande på sjukhus eller vissa timmar i veckan.

Väfning. (4 tim.)

Gymnastik. (3 ggr. i veckan)

*Höjning af
anslaget till
högre flick-
skolor.*

(Forts.)

Herr talman, jag har velat, att detta program skulle inflyta i kammarens protokoll såsom bidrag till en blifvande utredning i ämnet. Jag har för öfrigt intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 43.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen dels föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier skulle hafva följande ändrade lydelse:

*Om stats-
understöd
till enskilda
lärarinne-
seminarier.*

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå för år räknadt, med högst 3,000 kronor för hvarje läsafdelning, dels ock höja anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 36,000 kronor eller med 16,000 kronor.

Utskottet hade i denna punkt på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier skulle hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 2,850 kronor för hvarje läsafdelning.

b) höja anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 34,200 kronor eller med 14,200 kronor.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. C. Lindblad, F. W. Thorsson, K. V. Rydén* och *N. E. Lindberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att Riksdagen måtte

a) — — — — — lydelse:

6. Statsunderstöd — — — — — 2,500 kronor för hvarje läsafdelning.

b) höja — — — — — till 30,000 kronor eller med 10,000 kronor.»

Herr Lindblad, Anders: I denna punkt har Kungl. Maj:t begärt ett ökad anslag för enskilda lärarinneseminarier och detta ökade anslag skulle utgå med dubbla beloppet mot hvad hittills utgått till dessa seminarier. Anslaget har hittills varit 1,500 kronor för hvarje läsafdelning, och Kungl. Maj:t begär nu och utskottet tillstyrker dubbla beloppet, alltså 3,000 kronor. Reserванterna hafva icke funnit,

*Om stats-
understöd
till enskilda
lärarinne-
seminarier.*

(Forts.)

att departementschefen tillräckligt motiverat denna höjning, utan anse, att beräkningsgrunderna för höjningen lida af brist på fullständig motivering. Det enda som finnes i den kungliga propositionen rörande detta ärende återfinnes på sidan 195, där departementschefen säger: »Då jag nu, såsom förut är sagdt, anser en väsentlig höjning af anslaget böra ske, har jag tänkt mig en fördubbling af denna summa innebära en både tillräcklig och verkligt kraftig hjälp». Det förefaller mig, som om denna motivering, såsom förut är sagdt, icke vore tillräckligt bärande. Man har icke något som hvilat på fast underlag för denna höjning, hvilket däremot reservanterna tro sig ha. Kungl. Maj:ts förslag beror på en framställning från enskilda lärarinneseminarier, som anse sig vara i behof af anslag för att kunna höja aflöningen åt sina lärare. För närvarande utgår denna aflöning till lärarna med i genomsnitt 5 kronor 45 öre per timme. För att få riktigt dugliga lärarkrafter skulle denna aflöning behöfva ökas, och då hafva reservanterna just utgått ifrån, att om aflöningen till lärarna per timme ökas med 1 krona, skulle därmed en ganska väsentlig hjälp gifvas åt lärarinneseminarier. Den behöfliga ökningen i anslaget skulle då uppgå till 30,000 kronor i stället för af utskottet föreslagna 34,000 kronor. Reservanterna ha också ansett, att när man, som skett, t. ex. beräknar antalet lästimmar till 10,662, skulle detta motsvara precis hvad som för närvarande kan vara behöfligt, och det skulle alltså efter en krona i timmen blifva en ökning med 10,000 kronor. Jag har därför icke kunnat finna annat än, att reservanterna hafva starkare skäl för sin mening, än utskottet har för sitt förslag, hvilket synes mera vara byggdt på en höft än på verkliga beräkningar, sådana som de i vanliga fall brukas lämnas, och Andra kammaren har också enhälligt och utan debatt antagit reservationen.

Herr talman, jag ber därför att få yrka bifall till reservationen och afslag å såväl utskottets som Kungl. Maj:ts framställning.

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Den siste talaren begick ett misstag i början af sitt yttrande, då han sade, att utskottet hemställer om fördubbling af anslaget till enskilda lärarinneseminarier. Kungl. Maj:t föreslår en fördubbling, men utskottet icke så. Det förhåller sig med denna sak på det sätt, att representanter för de fyra högre lärarinneseminarier, hvilka framdeles torde komma att äga bestånd, begära ett anslag på 40,000 kronor. Kungl. Maj:t föreslår 36,000 kronor, öfverstyrelsen för läroverken 34,000 och utskottet har instämt med öfverstyrelsen och blott tillagt 200 kronor för att få en jämn summa å de olika klasserna, så att man icke skulle behöfva räkna med kronor och ören, utan i jämna krontal. Nu säger den föregående talaren, att Kungl. Maj:t icke presterat tillräcklig motivering. Jag vet icke, huru han kan säga det, då en mycket vidlyftig framställning gjorts af lärarinneseminarier och då öfverstyrelsen fullständigt granskat denna framställning. Kungl. Maj:t behöfde väl icke då för sin del göra ytterligare långa framställningar.

Den föregående talaren gjorde sig också skyldig till ett annat misstag, när han sade, att ökningen i anslaget endast afsåg en ökning af aflöningen per timme, ty af de 40,000 kronor, som här begäras för

lärarinneseminarierna äro endast 10,000 kronor afsedda att utgöra tillägg i aflöningen åt timlärare. Det öfriga är tänkt såsom anslag för seminariernas behof i öfrigt. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att dessa lärarinneseminarier äro alldeles nödvändiga i vårt land, emedan det enda seminarium som staten äger icke räcker till att utskicka tillräckligt många lärarinnor. Om staten skulle antingen tillräckligt utvidga nuvarande högre lärarinneseminarier eller anlägga nya seminarier, skulle detta vålla statskassan betydligt högre utgifter.

På af mig nu anförda grunder anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om statsunderstöd till enskilda lärarinneseminarier.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 44 och 45.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46.

I anslutning till hvad Kungl. Maj:t därom föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte höja förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 10,650,000 kronor med 550,000 kronor eller till 11,200,000 kronor.

Höjning af förslagsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

Herr Swartz: Herr talman, mina herrar! I denna punkt har statsutskottet hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts proposition om ökning af förevarande förslagsanslag från 10,650,000 kronor till 11,200,000 eller med 550,000 kronor. Denna siffra har man kommit till på det sättet, att man sett efter hvad utgifterna gått till för år 1910, det senaste år, för hvilket räkenskaperna äro afslutade, och därvid har man funnit, att dessa utgifter belöpt sig till omkring 10,816,000 kronor. År 1909 utgjorde utgifterna omkring 10,672,000 kronor, och ökningen för år 1910 utgjorde således cirka 140,000 kronor. Man har sedan proportionerat sig fram med 140,000 kronor under de tre år, som återstå till och med 1913, d. v. s. åren 1911, 1912 och 1913. Tre gånger 140,000 kronor är 420,000 kronor. Dessa 420,000 kronor har man lagt till de 10,816,000 kronor, som utgingo år 1910, och på detta sätt har man kommit till en summa af 11,200,000 kronor.

Detta är ett nytt beräkningssätt med afseende på förslagsanslagens upptagande i budgeten. Enligt hittills följda grundsatser skulle man i 1913 års budget stanna vid 10,800,000 kronor d. v. s. ungefärligen det belopp, som enligt sist afslutade räkenskaper utgått under detta

*Höjning af
förslags-
anslaget till
lönetillskott
åt lärare vid
folkskolor och
småskolor.* förslagsanslag och således skulle man höjt anslaget med 400,000 kronor mindre än som nu skett.

Nu har statsutskottet med skärpa framhållit, att de nu använda grunderna hafva stora företräden framför de förut använda. Under sådana förhållanden är det ganska tydligt, att frågan i någon mån intresserar mig, och jag hoppas därför, att herrarna ursäktat mig, att jag något litet uppehåller mig vid denna punkt.

(Forts.)

Det kan icke ett ögonblick falla mig in att bestrida det riktiga uti att söka upptaga ett anslag till det belopp, som det antagligen i verkligheten kommer att uppgå till, för så vidt man uteslutande håller sig till det speciella anslaget. Men vid uppgörande af en budget måste man taga hänsyn till ofantligt många omständigheter, man måste akta sig för att för detaljer glömma det hela, man måste taga hänsyn till budgeten i dess helhet. Nu är det naturligtvis mycket bra och riktigt, om man i budgeten kunde beräkna alla poster till de belopp, de komma att visa sig hafva i verkligheten uppgått till, icke allenast utgifter utan äfven inkomster. Med afseende å inkomsterna har man emellertid af försiktighetsskäl — där icke särskilda skäl till afvikelser förefunnits, såsom t. ex. ändrade grunder för en pålagas utgående — utgått från de belopp, hvartill de olika inkomstposterna uppgått enligt senast avslutade räkenskaper. Förr gick man ändå mera försiktigt tillväga, i det man tog medeltalet mellan de tre eller fem sist kända åren.

Det är tydligt, att med detta beräkningssätt under normala förhållanden ett öfverskott skall uppstå på inkomstsidan.

För att nu bilda en viss motvikt emot detta med tämlig visshet motsedda öfverskott på inkomstsidan och få slutresultatet af de verkliga inkomsterna och utgifterna i *deras helhet* att så nära som möjligt stämma med den uppgjorda budgeten, har man å andra sidan plägat jämväl vid beräkningen af förslagsanslagen utgå från de senast kända verkliga utgiftsiffrorna under resp. anslag. Detta har man gjort med fullt medvetande om, att förslagsanslagen skulle komma att öfverskridas och brist å desamma uppstå. Men denna brist har man dock haft all anledning antaga skulle mera än uppvägas af öfverskotten å inkomsttitlarna. Om man undantager ett par olyckliga år, då förhållanden, som man icke på förhand kunnat bedöma, spelat in, har det också efter de beräkningsgrunder, man följt, visat sig, att mer eller mindre betydande öfverskott å staterna i deras helhet uppstått.

Om man nu med afseende å inkomstposternas beräkning tillämpar de gamla grunderna och med afseende å utgifterna under förslagsanslagen tillämpar nya grunder och räknar dem högre än förut varit öfligt, vill jag icke förneka, att man därigenom bringar mera jämnvikt i förslagsanslagen, men man rubbar jämnvikten i budgeten i dess helhet. Man förrycker förhållandet mellan hvad som beräknats, och det som verkligen följer eller, för att precisera mig till föreliggande fall, den beräkning, som skett efter de nya grunderna, kommer med all sannolikhet att leda därhän, att öfverskottet år 1913 kommer att visa sig 400,000 kronor högre än det skulle blifvit, om man beräknat förslagsanslaget på det gamla sättet.

Om denna sak är ju i och för sig intet ondt att säga. Budgeten

har blifvit stärkt genom denna åtgärd, och en stark budget är rent finansiellt sedt en stor fördel.

Men det är äfven en annan sida af saken, som måste tagas i beaktande. Under 1890-talet uppgjordes budgeten under en följd af år så, att ofantligt stora öfverskott uppstodo. Detta berodde icke på, att man beräknade utgifterna under förslagsanslagen för högt, utan därpå, att man beräknade inkomsterna alldeles för lågt, men resultatet blef detsamma. Genom dessa beräkningar uppstodo så kolossala öfverskott, att de verkade i högsta grad förryckande på budgeten, och numera torde allmänt erkännas, att detta beräkningssätt ingalunda var hälso- samt för staten. Nu är det visserligen så, att öfverskottet på statsregleringen icke vidare går in i budgeten utan i kassafonden, och det är uteslutet, att sådan förryckning i budgeten kan äga rum, som på 1890-talet var vanligt. Men därför är det icke betydelselöst, huruvida större eller mindre öfverskott går öfver till kassafonden. För denna är det synnerligen förmånligt ju högre öfverskottet är och i synnerhet under de närmaste åren, då kassafonden behöfver förstärkas. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att afsikten med budgeten icke är att skapa stora öfverskott för kassafonden, utan att så nära som möjligt få inkomster och utgifter att stämma med hvad de i verkligheten gå upp till, och kassafondens roll är endast att antingen taga emot de öfverskott, som, oaktadt man användt de bästa beräkningsgrunder för att komma till ett noggrant resultat, dock kunna uppkomma, eller också att täcka en eventuell brist i budgeten. Om man nu genom ett sådant tillvägagående som det här föreslagna förorsakar, att 1913 års statsreglering kommer att sluta med 400,000 kronors större öfverskott än om man följt de gamla grunderna, betyder detta tydligtvis, antingen att man i 1913 års budget kunnat minska någon pålaga med dessa 400,000 kronor, eller också, hvilket antagligen närmare motsvarar verkligheten, att man kunnat använda dessa 400,000 kronor till att därmed täcka något annat behof, som nu måhända får stå öfver på grund af, att det icke finnes plats för detsamma i budgeten. Tillgodoseendet af ettdera af dessa kraf hade dock gifvetvis bättre stämt med afsikten med budgetens uppgörande än om det till kassafonden ingående öfverskottet ökas med sagda 400,000 kronor.

Med hvad jag nu anförth har jag velat framhålla, att ett enhetligt tillvägagående vid beräkningen af inkomster och utgifter är att rekommendera för att åstadkomma, såvidt möjligt, öfverensstämmelse mellan den beräknade budgeten och den verkliga statsregleringen i dess helhet. Det skulle naturligtvis vara mycket önskvärdt, att alla poster redan från början kunde beräknas just till de belopp de i verkligheten komma att visa sig uppgå till, men då detta med afseende å inkomsterna af försiktighetsskäl förbjuder sig själf, torde det tillvägagångssätt, man hittills följt, ur budgetssynpunkt vara det riktigaste. Detta framgår också af resultatet af de senare årens statsregleringar, om man undantager två på exceptionella fall beroende.

Jag vill tillägga, att med hvad jag sagt har jag icke velat rikta något klander mot Kungl. Maj:t, därför att vid förslaget till statsregleringen för år 1913 dessa grunder tillämpats. En åtgärd som denna stärker, såsom jag sagt, alltid budgeten, och när man så hafva kan

Höjning af försäkringsanslaget till lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.
(Forts.)

*Höjning af
förslags-
anslaget till
lönstillskott
åt lärare vid
julkolor och
småskolor.*
(Forts.)

— något som jag uppriktigt lyckönskar min efterträdare i ämbetet till — är det naturligt, att man också gör det, isynnerhet som kassa-fonden väl kan behöfva en sådan förstärkning. Jag är emellertid icke alldeles fri ifrån en liten undran, huruvida icke utvecklingen vid riksdagen möjligen kan komma att gå i den riktningen, att herr finansministern gärna skulle hafva önskat, att han haft dessa 400,000 kronor disponibla för fyllandet af annat ändamål, än hvad som nu i staten föreslagits. Propositioner hafva redan kommit från Kungl. Maj:t, och jag tror mig veta, att det kommer flera, och då vore det nog bra, om man haft dessa 400,000 kronor att tillgå i marginalen.

Det må emellertid vara hur som helst med den saken — anledningen till att jag velat yttra mig, är den omständigheten, att den, enligt min uppfattning, väl ensidiga syn på förhållandena, som statsutskottet lagt i dagen, då det med sådan utomordentlig styrka framhållit, att de grunder, som nu kommit till användning vid beräkning af förslagsanslagen voro vida riktigare än de förut använda, utan att därvid taga hänsyn till budgeten i sin helhet, behöfde en belysning af de olika faktorer, som inverka vid uppgörandet af en budget. Det var det ena, och det andra var, att jag ville försvara mina åtgärder, som grundade sig på de andra principerna, hvarjämte jag och ville söka förekomma den eventualiteten, såvidt på mig kunde bero, att man på grund af statsutskottets starka uttalande härvidlag möjligen i framtiden skulle känna sig förhindrad — för den händelse förhållandena vore mindre gynnsamma vid uppgörandet af budgeten än hvad de nu varit — att då verkställa en återgång till det gamla beräknings sättet, för den händelse att den återgången skulle synas påkallad.

Jag har trott det kunna vara af en viss betydelse ur dessa synpunkter att yttra mig, och jag har därför velat göra det, ehuru jag icke anser mig böra göra något särskildt yrkande.

Herr vice talmannen: I statsutskottet yrkade jag med stöd utaf samma grundsatser, som nu herr Swartz uttalat, att förslagsanslaget skulle höjas endast med 150,000 kronor, således till 10,800,000 kronor. Med stöd utaf hvad herr Swartz anfört vore det ju nu nära till hands, att jag här gjorde samma yrkande som i utskottet, men det skall jag icke göra. Däremot synes det mig vara alldeles klart, att då det, som nu är anfördt af herr Swartz, väl icke kan motsägas, så kan det icke vara riktigt, att statsutskottet gör ett mot dessa grundsatser bestämdt stridande uttalande och sålunda söker fastslå för framtiden alldeles nya grundsatser. Visserligen är statsutskottet en stor auktoritet, men med afseende på att uppgöra budgeten, väger nog herr Swartz många gånger upp oss. Att då, i strid mot hans anförande och då detta betänkande, som uttalar en annan grundsats, tillkommit i stor hast, vilja fastslå den nya grundsatsen för framtiden, det kan jag icke anse vara lämpligt, och därför anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag med uteslutande af motiveringen.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på föreliggande punkt endast yrkats att utskottets hemställan skulle bifallas med uteslutande af motiveringen.

Härefter gjordes propositioner, först på godkännande af utskottets hemställan jämte motiveringen därtill och vidare på bifall till nysnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 47.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att *dels* medgifva att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor finge under vissa villkor såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kungl. Maj:t pröfvades vara i behof af dylikt understöd, utgå

Höjning af understöden till folkhögskolor m. m.

a) till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

b) till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, högst 2,700 kronor;

c) till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor och med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, högst 2,700 kronor;

d) till en andra årskurs vid folkhögskola, som åtnjöte statsunderstöd till sin första årskurs, högst 2,500 kronor vid manlig folkhögskola och 1,500 kronor vid kvinnlig folkhögskola, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppginge till minst fjärdedelen af medeltalet elever i motsvarande första årskursen under närmast föregående femårsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid skolan varit i verksamhet; samt därjämte

e) till anordnande af parallellafdelning vid folkhögskola, då sådant pröfvades vara vid undervisningen i öfningsämnen aoundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,500 kronor till manlig kurs och 1,000 kronor till kvinnlig kurs;

dels medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor finge utgå ett belopp af högst 4,000 kronor årligen till arfvode åt en af Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt inspektör öfver folkhögskolorna i riket;

dels höja förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 220,000 kronor, till 353,000 kronor med 133,000 kronor;

dels ock höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 35,000 kronor, till 80,000 kronor med 45,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom Andra kammaren väckta motioner, den ena (nr 31) af herr *R. Sandler*, däri föreslagits att Riksdagen måtte besluta, att till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, måtte kunna beviljas högst 3,500 kronor;

och den andra (nr 86) af herr *O. Lundgren*, som hemställt, att Riksdagen, med bifall i öfrigt till Kungl. Maj:ts föorevarande framställning, måtte angående densamma besluta sådan förändring,

Höjning af
 understöden
 till folkhög-
 skolor m. m.

(Forts.)

att anslaget till stipendier uppfördes som förslagsanslag med det af Kungl. Maj:t beräknade beloppet att utgå efter normen 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad lärjunge vid kurs, som påginge minst 20 veckor, samt 75 kronor för obemedlad och 45 kronor för mindre bemedlad lärjunge vid kurs, som påginge minst 12 veckor;

att innan anslag första gången beviljades åt folkhögskola, dennas behöflighet skulle hafva vitsordats af vederbörande landsting eller ock att Kungl. Maj:t efter hörande af folkhögskoleinspektören funnit skolan varit till allmänt gagn, och

att i bestämmelserna om anslag till andra årskurs och till parallellafdelning uttrycken manlig och kvinnlig folkhögskola (resp. manlig och kvinnlig kurs) utbytes mot i förra fallet »folkhögskola, som pågår minst 20 veckor», i senare fallet »kvinnlig folkhögskola, som pågår minst 12 veckor».

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte

1:o) i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning och nerr Lundgrens ofvan berörda motion samt med afslag å herr Sandlers omförmälda motion, i hvad den skilde sig från utskottets förslag, medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor måtte såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kungl. Maj:t pröfvades vara i behof af dylikt understöd, utgå

a) till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

b) till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, högst 2,500 kronor;

c) till kvinnlig kurs, som påginge samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor och med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordrades, högst 2,400 kronor;

d) till en andra årskurs vid folkhögskola, som åtnjöte statsunderstöd till sin första årskurs, högst 2,500 kronor vid folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, och 1,500 kronor vid kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppginge till minst fjärdedelen af medeltalet elever i motsvarande första årskursen under närmast föregående femårsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid skolan varit i verksamhet; samt därjämte

e) till anordnande af parallellafdelning vid folkhögskola, då sådant pröfvades vara vid undervisningen i öfningsämnen aoundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,500 kronor till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, och 1,000 kronor till kvinnlig folkhögskola, som påginge minst 12 veckor,

allt under villkor,

att styrelsen erhållit delaktighet i för lärarna afsedd pensionsanstalt för såväl föreståndaren som ytterligare en lärare vid hvarje folkhögskola,

att landsting, kommuner eller enskilda hvar för sig eller gemensamt till vederbörande skola eller kurs lämnade bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppginge till minst lika belopp som det, hvarmed statsbidraget öfversköte 2,000 kronor för manlig kurs och 1,000 kronor för kvinnlig kurs,

*Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)*

att innan anslag första gången beviljades åt folkhögskola, dennas behöflighet skulle vara vitsordad af vederbörande landsting eller ock att Kungl. Maj:t, efter hörande af folkhögskoleinspektören, funnit skolan vara till allmänt gagn;

att vederbörande skolor skulle vara underkastade de närmare bestämmelser angående skolornas inspektion samt lärarnas pensionering, antagande och entledigande, som Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, samt

att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingåfves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting;

2:o) medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor måtte utgå ett belopp af högst 4,000 kronor årligen till arvode åt en af Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt inspektör öfver folkhögskolorna i riket;

3:o) höja förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 220,000 kronor, till 339,200 kronor med 119,200 kronor, och

4:o) höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 35,000 kronor, till 65,000 kronor med 30,000 kronor.

Herr Hellberg: Det har sagts mig — och jag tager för gifvet, att det är alldeles riktigt — att det enhälliga utlåtande, som i denna punkt föreligger, utgör uttryck för en efter konstens allra finurligaste regler åstadkommen statsutskotts-kompromiss. Det kan då vara betänkligt att alls uppträda i en sådan fråga. Det kan vara icke blott lönlöst utan till och med farligt. Men när man befinner sig i den afundsvärda ställningen att icke tala å andras än å sina egna vägnar, så kan man för en gångs skull tala »fritt ur hjärtat».

Jag har icke några invändningar att göra mot de nedprutningar, som företagits i punktens öfriga moment, det är endast i det sista som jag icke med tystnad kan foga mig.

Det gäller, som herrarna se, förslagsanslaget till stipendier åt obemedlade elever vid folkhögskolorna. Man har yrkat nedsättning af det belopp, som Kungl. Maj:t begärt, med 30,000 kronor till 65,000 kronor. Nu kan man ju genast säga, att de 65,000 kronor, som föreslagits, i alla fall utgöra en mycket afsevärd höjning, och det medger jag villigt. Men man måste se dessa anslag under en särskild synvinkel. Herrarna veta nog allesamman, hvilken oro riksdagsbeslutet föregående år angående landtmannaskolor af B-typen väckte inom folkhögskolekretsar. Det troddes, att dessa landtmannaskolor, när de komme att blifva allmänna, skulle så småningom draga eleverna från folkhögskolorna, som under årtionden utfört ett så betydelsefullt arbete. Nu hafva anslagen till dessa landtmannaskolor satts så, att eleverna

Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

i dem få just det högre belopp, som Kungl. Maj:t beräknat äfven för folkhögskolorna, när stipendieanslaget för dem sattes till 80,000 kronor. Och det förefaller mig, att Kungl. Maj:t har alldeles rätt i sin syn på denna sak, då det betonas, att det är viktigt, att folkhögskolorna icke komma i en sämre ställning än dessa landtmannaskolor, med hvilka de kanske komma att få utstå en svår konkurrens. Det är fullt ut lika viktigt, att folkets söner och döttrar få den allmänna medborgerliga utbildning, som folkhögskolorna afse att gifva, som att de få denna mera speciella landbruksutbildning, som landtmannaskolorna afse att gifva. Därtill kommer som ett särskildt moment, enligt hvad som framgår af den kungl. propositionen, att när anslaget nu göres fast, så kommer det med ett växande antal elever i folkhögskolorna under närmaste år att blifva mindre och mindre andelar af anslaget, som hvarje elev kan få i stipendium.

Kungl. Maj:t har yttrat, att det föreligger ett verkligt trängande behof i fråga om stipendiernas höjning för folkhögskolan. För min del vill jag säga, att det föreligger ett verkligt *ömmande* behof. Utaf de olika sociala orättvisor, som förekomma i vårt land, förefaller mig knappast någon vara svårare än den orättvisa, som föreligger i afseende på bildningsmöjligheterna för de olika samhällsklasserna. Jag skall icke vidare uppehålla mig vid denna sak. Det är allom bekant, att medan för de förmögnares barn bildningstillfällen bjudas i oinskränkt mått, jag kan nästan säga tvingas på dem, så att de stundom nästan ratas, så är det i fråga om de fattiga barnen tvärtom det förhållandet, att sedan de fått den minimibildning, som folkskolan ger, är det förenadt med mycket stor svårighet för dem att få någon vidare utbildning, när de nått till en något högre ålder, just den ålder då i regel bildningsbehovet gör sig kraftigast gällande.

Jag hörde en gång af en svensk författarinna anföras en bekän- nelse, som en fattig arbeterska en gång gjort inför henne. Hon sade: »Hvad jag afundas er bättre ställda kvinnor, är icke i främsta rummet edra fina kläder, edra vackra rum och alla öfriga bekvämligheter ni kunna äga, utan det är allt det fina och det vackra, som ni tänka och känna och som vi aldrig nå till». Jag försäkrar, att den, som något rört sig bland folket, påträffar ofta bland de djupa lagren en sådan otillfredsställd trängtan efter bildning. Jag hade under senare delen af förra året besök af två ynglingar ifrån aflägsnare trakter i mitt län, som gingo och buro på den drömmen att en gång få komma till en folkhögskola. Jag ringde för deras räkning upp föreståndaren för närmaste folkhögskola för att förvissa mig om, hvad en kurs där skulle gå till. Jag tror att svaret blef: Omkring 300 kronor — jag har klenst minne för siffror, men jag tror, att det var så. Och jag minnes det uttryck, som framträdde i dessa unga mäns ansikten, ett uttryck af förfäran kan jag nästan säga, när de hörde, att det ford- rades 300 kronor, en för deras förhållanden mycket stor summa. Folk- högskoleföreståndaren hade emellertid på samma gång sagt mig, att sannolikt komme Riksdagen att under nästa år bevilja en höjning i anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolorna, så att man skulle kunna beräkna, att omkring 125 kronor eller något sådant skulle de obemedlade kunna få i form af stipendier. Och jag glömmet inte

det uttryck af lättnad, som framträdde hos ynglingarne, när de hörde, att denna möjlighet kunde öppnas för dem.

Den afprutning, som här är ifrågasatt, blir i realiteten en afprutning på den hjälp, som skulle kunna lämnas till sådana fattiga ynglingar och unga flickor i olika delar af landet. Jag tycker, att det är en besparing, som är af ett mycket tvifvelaktigt värde. Sparsamheten kan bedraga visheten, och det synes mig vara förhållandet i detta fall. För riksbudgeten betyda dessa 15,000 kronor, det medge nog alla herrarne här i kammaren, ofantligt litet; men för fattiga unga människor, som längta efter bildning och som bittert känna alla de svårigheter, som ställa sig i vägen för dem att nå denna sin önskan, för dem kan denna ökning af anslaget vara af en ofantligt stor betydelse.

Jag minnes en gång i fjol, att denna kammare visade det goda hjärtelaget, när ett ömmande fall förelåg — det gällde då en enskild familj — att mot ett enhälligt utskott bevilja ett litet anslag, som man påyrkat. Jag får säga, att det beslutet är ett af de vackraste minnen jag har från mitt första år i denna kammare. Den gången gällde det, som sagdt, ett litet anslag till en familj för att skydda den emot lekamlig nöd. Här gäller det att hjälpa fattiga unga män och kvinnor ute i landet att få tillfredsställa sin andliga törst och hunger.

Jag vet icke, om jag vågar yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle snarare vilja *beckande* be kammaren om bifall till detta förslag.

Herr Bruce: Jag har uti statsutskottet varit i tillfälle att taga del uti den slutliga behandlingen af ärendet och del i det enhälliga beslut, som statsutskottet kommit till, hvilket, såsom den föregående talaren framhöll, icke betyder, att bakom det står en alldeles sammanstående mening, utan att det är en förening af särmeningar för att därigenom vinna det bästa resultat, som för närvarande kunde vinnas. Och nog gå mina sympatier i en annan riktning, nämligen att man skulle taga det större anslaget, som Kungl. Maj:tt begärt. Men man måste ju medgifva, att redan med det förslag, som här framkommit, har det visats en mycket stor välvilja mot folkhögskolorna, och deras ställning måste blifva i hög grad förbättrad genom ett bifall till det förslag, som här föreligger. Jag kan så mycket mera biträda det förslag, som här framkommit, som det i grund och botten i fråga om statsunderstödet till undervisningen förverkligar den princip, som tvisten stått om, nämligen huruvida folkhögskolorna skulle jämföras med landtmannaskolorna. Visserligen synes motiveringen tala mot detta, men faktum är, att denna likhet, när det gäller själva anslaget till folkhögskolorna, är genomförd, ty enligt första punkten föreslår statsutskottet, att en manlig folkhögskola skall tilldelas ett anslag af 4,500 kronor, och har folkhögskolan tillräckligt många elever, skulle den få 1,500 kronor till en parallellafdelning, d. v. s. 6,000 kronor tillsammans eller samma belopp som landtmannaskolorna kunna få. Likheten är sålunda genomförd. Prutningarna på anslaget har man gjort på ett område, som icke har någon jämförelsepunkt med landt-

*Höjning af
understödet
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

*Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

mannaskolorna, nämligen i fråga om de kvinnliga kurserna, som icke förefinnas vid landtmannaskolorna. För min del skulle jag gärna hafva sett, att den motivering, som här föreligger, blifvit ändrad, och jag hemställde till statsutskottets ärade ordförande om det icke kunde ske, men han ansåg, att man icke kunde göra det, åtminstone icke i så hög grad, att man kunde få motiveringen i öfverensstämmelse med det resultat, hvartill man enligt min mening kommit.

Det är emellertid dessutom ett par ord i motiveringen, som jag närmare vill peka på. Som motiv till, att man vill gifva folkhögskolorna ett lägre anslag än landtmannaskolorna, står det, att det råder väsentlig skillnad mellan det bildningsbehof, som de båda olika slagerna af skolor äro beräknade att tillgodose. Detta är sant, men då man häraf drager den slutsatsen att folkhögskolorna böra ha mindre anslag än landtmannaskolorna, synes detta innebära en lägre värdering af behofvet för tillgodoseendet af en allmän medborgerlig bildning i jämförelse med yrkesutbildningen, något, som väl dock icke i verkligheten håller streck. Men det är en annan punkt i motiveringen, som jag vill gå ännu närmare in på. På sidan 58 i statsutskottets utlåtande säges det, att eleverna vid landtmannaskolorna, särskildt af B-typen, om hvilken det här i detta sammanhang närmast är fråga, torde få antagas i allmänhet tillhöra en i ekonomiskt hänseende vida mindre välbeställd klass än den, hvarifrån flertalet folkhögskoleelever utgå. Därför anser man, att till landtmannaskolorna skall man gifva högre anslag än till folkhögskolorna. Om man fäster en så stor vikt vid statsutskottets utlåtande som det sagts mig, att man bör göra, så betyder ju detta, att man fastslagit, att till skolan för fattiga lärjungar skall man gifva större anslag till lärarekrafter, skollokaler, undervisningsmateriel o. s. v. än till skolor med lärjungar från mera burgna hem. Jag tror knappt, att man vill i verkligheten alltid tillämpa denna princip. Men närmast vill jag betona, att utskottets motivering, som den nu är formulerad, synes vilja fastslå, att folkhögskolorna skulle äfven framdeles hafva sina elever från mera burgna hem. Jag har stått en af våra främsta folkhögskolor mycket nära och varit i tillfälle att se dess välsignelsebringande verksamhet. Den största bristen hos folkhögskolan har enligt min mening varit, att den hittills icke kunnat tränga ned med sin bildning till de djupa lagren ibland folket, och detta har berott på att vistelsen vid skolan varit väl dyr för eleverna. Utskottets motivering synes vilja fastslå, att detta äfven för framtiden skulle vara förhållandet, då däri framhålls som motiv, för att man ej vill bevilja lika stora stipendier åt folkhögskolornas som åt landtmannaskolornas elever, att folkhögskolornas elever skulle vara mera välbergade än lärjungarna vid landtmannaskolorna. Jag anser, att härvidlag om någonsin är det önskvärdt, att den allmänna medborgerliga bildning, som folkhögskolorna gifva, måtte tränga djupt ned bland folket. De, som stått folkskolan nära och följt med de kraf, som ställas på densamma, hafva om och om igen fått höra, att man anser, att folkskolan skall taga upp sådana saker, som man menar, att alla medborgare böra hafva reda på, särskildt hvad som rör samhällsförhållandena, såsom stats- och kommunalförfattningar, ekonomiska lagar och förhållanden, om landets naturrikedomar och deras

tillgodogörande. Nu vet man af erfarenhet, att det är icke mycket af dessa ting, som man kan tala om med 12—13-åringar, som sitta i folkskolan, men så mycket mera kan man tala därom med dessa ynglingar på 18—20 år, som besöka folkhögskolan. Bland dem först har man resonans för just detta, att få blicken öppnad för de ekonomiska förhållandena i vårt land, de ekonomiska lagar, efter hvilket samhället utvecklas, där har man tillfälle att sätta de unga männen in i vår statskunskap, våra kommunalförfattningar o. s. v. Och där har man ock att möta intresse för dessa ting. Ja, den första folkhögskolan i vårt land tillkom egentligen för att tillgodose de bildningsbehof, som funnos hos den klass, som just efter representationsreformen 1866 syntes komma att taga en stor del af makten i arf, nämligen bondeklassen, och det var en af de förnämsta representanterna i riksdagen för denna klass, som grundade den första folkhögskolan. Nu hafva vi genomgått en storartad demokratisering, genom utvidgningen af den politiska och kommunala rösträtten, och därför tror jag, att det är af stor betydelse, att denna allmänt medborgerliga bildning, denna insikt i samhällets lagar och förhållanden, som folkhögskolan framför allt vill gifva, måtte komma så många som möjligt i vårt land till del. Och detta kan ske dess bättre, om man bereder de fattigare rikligare understöd för att kunna besöka skolorna.

Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.
(Forts.)

Det är ju tydligt, att jag på grund af de synpunkter, som jag nu framlagt, mycket gärna skulle se, att de bevakande ord, som den föregående talaren riktat till kammaren, måtte vinna resonans. Då ju tydligen äfven med de förhållanden, som skulle inträda genom den af utskottet föreslagna ändringen, dessa synpunkter komme att tillgodoses i betydligt högre grad än förut, och då man får hoppas, att denna sak tränger igenom mer och mer äfven här, så att man i en framtid skall vara villig att ge, hvad man kanske ej vill gifva nu, har jag ej något nytt yrkande att göra.

Herr Nilsson, Johan: Herr talman! Jag skall be att få uttala min tacksamhet mot den ärade talaren på värmlandsbänken därför att han upptagit denna fråga till diskussion. Utan tvifvel är ju förhållandet det, att den reform, som åstadkommits i fråga om den lägre landtbruksundervisningen, har ett nära sammanhang med denna fråga. Det har ju förut i regel varit så, att folkhögskolan har måst genomgå för att inträde skulle vinnas i landtmannaskolorna. Men vid den typ af landtmannaskolor, som införts genom förra Riksdagens beslut, är ju detta kraf undanröjdt, att folkhögskolan behöfver genomgå för att komma i åtnjutande af landtmannaundervisning. Nu hafva naturligtvis folkhögskolemännen varit synnerligen ängsliga, att dessa landtmannaskolor af B-typen skulle blifva en svår konkurrent för folkhögskolorna. Jag tror ock, att det skulle betyda en tillbakagång, om man ej samtidigt underlättade för allmänheten möjligheten att besöka folkhögskolorna. Landtmannaskolorna af B-typen hafva naturligtvis en stor mission att fylla för de allra minsta jordbrukarne, på det sätt att den utvidgar möjlighet för en så stor del af befolkningen som möjligt att erhålla någon undervisning. Men man bör naturligtvis samtidigt tillse, att den undervisningen blir så ge-

*Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

digen som möjligt. Det är ju så ute på landsbygden, att i regel mycket få hafva tillfälle att bo i sina hem, då de skola besöka skolorna, och därför blir undervisningen för dem fördyrad. Det är därför naturligtvis af mycket stor vikt, att dem beredes lätnad genom ett så rikligt understöd som möjligt. Kungl. Maj:ts förslag skulle ju i någon mån underlätta skolgången för dem, och jag tror, att det vore synnerligen lyckligt, om detta förslag kunde bifallas.

Jag ber, herr talman, att få instämna i herr Hellbergs yrkande.

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Om herrarna hafva läst den kungl. propositionen och utskottets betänkande med anledning däraf, så hafva herrarna funnit, hur ofantligt stor den anslagsökning verkligen är, som här föreslås till folkhögskolorna. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anför själf såsom en princip för den kungl. propositionen, att folkhögskolorna med anledning af förra Riksdagens beslut angående landtmannaskolor böra få ett högre anslag, och att hans förslag går ut på att jämställa folkhögskolorna och landtmannaskolorna. Utskottet har ej ansett, att tillräckliga motiv föreligga för att i alla afseenden likställa landtmannaskolorna och folkhögskolorna. Motiveringen för denna utskottets uppfattning läses på den 58:de sidan. Nu har här, såvidt jag förstod herr Hellberg rätt, yrkats bifall till utskottets förslag, med undantag för det 4:de momentet. Herr Hellberg visade sig hafva noga reda på interiörerna från statsutskottet. Han kunde förmåla, att det nu föreliggande förslaget är en kompromiss inom utskottet. Jag undrar, om herr Hellberg ej då, när han skaffat sig notis om dessa interiörer, äfven fått underrättelse därom, att när detta ärende behandlades på afdelningen så voro alla där ense om, att just denna punkten var en punkt, i fråga om hvilken en nedprutning vore väl motiverad. Äfven de, som höllo på ett högre anslag för öfrigt, medgäfvö, att på denna punkt fanns motiv för en nedprutning. Nu har herr Hellberg ju talat mycket varmt om önskvärdheten af att understödja fattiga och obemedlade lärjungar. I allt hvad han därvid sagt kan och vill jag naturligtvis instämna, men jag kommer ej till samma konklusion som han. Där emot tror jag att jag i sak kommit till samma resultat i afseende å de obemedlade lärjungarne som han. Herr Hellberg sade nämligen, att det vore ett önskemål, att dessa skulle få 125 kronor i stipendium. Ja, det är min allvarliga öfvertygelse, att om utskottets förslag bifalles så få de obemedlade 125 kronor och därutöver. Här är icke på något sätt sagdt, att stipendierna skulle gå ut med 100 kronor som ett maximum, utan här är det endast fråga om en beräkningsgrund så, att det är styrelsens rätt att fördela denna anslagssumma, som den vill — så att den kan gifva åt en elev 200 kronor, om det gäller — och det är min lifliga önskan, att så måtte ske. Det kunde vara ett kapitel att inlåta sig på, förhållandet med de här stipendieanslagen i allmänhet, ty dessa kategorier »mindre bemedlade» och »obemedlade» säga mycket litet. Hvad har man för norm att gå efter, då man vill kalla den ene för »mindre bemedlad» och den andre för »medellös»?

Man har, i afseende å stipendieanslagen åt våra seminarier, från seminariehåll kommit fram med ett yrkande på en förändring i före-

varande afseende, så att det ej skulle finnas ett bestämdt maximum för stipendier, utan att vederbörande styrelse skulle kunna därvid gå utöfver hvad man hittills haft som maximum. Det finns ett faktum, som ingen kan bestrida, och det är det, att folkhögskolornas lärjungar i allmänhet äro bättre ekonomiskt situerade än eleverna i landtmannaskolorna af B-typ. Om man därför beräknar anslagsbeloppet för folkhögskolorna lika med beloppet för landtmannaskolorna af B-typ, så blir följdén däraf icke, att de obemedlade och medellösa i dessa båda slags skolor få lika mycket, utan följdén blir den, att eleverna i folkhögskolorna få mer. Därom kan ej disputeras. Därför har det varit utskottets bestämda mening och öfvertygelse, att man med det anslag, som här är i fråga, skall göra de obemedlade och medellösa lärjungarna i folkhögskolorna likställda med de obemedlade och medellösa i landtmannaskolorna af B-typ. Jag tror därför, att det, som herr Hellberg afser med sin vädjan, det vinnes genom ett bifall till utskottets förslag, och jag ber därför att få yrka bifall till detta.

*Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

Herr statsrådet Berg: När jag först läste utskottets uttalande i föreliggande fråga, var det med en stark känsla af beklagande, att utskottet icke ansett sig kunna gå med på den punkt, som nu varit föremål för diskussion. Den är enligt min uppfattning en af de allra viktigaste. Det, som i utskottets motivering på mig gjorde det minst tilltalande intrycket, var, att det föreföll mig, som om utskottet ville ställa folkhögskolorna och landtmannaskolorna på två olika sociala plan. Det tycktes vilja resonnera som så: Folkhögskolorna skola vi ha för så att säga allmogeklassens aristokrati, för bondesönerna, som äro mera bemedlade, och därför kunna stå ut med större kostnader för sin skolgång under ungdomstiden. Landtmannaskolorna däremot skola vi ha för demokratien inom allmogeklassen, för torparsönerna och drängarna, kort sagt för småfolket. Jag tror, att det är en betänkligh och icke sund tanke att äfven på här ifrågakvarande del af skolväsendets område vilja i vår tid införa en sorts klasskillnad.

Det var som sagt detta, som verkade mest beklämmande på mig, då jag först läste utskottets motivering. Emellertid fann jag, att utskottet, genom de yrkanden, som det framställt, dock i det hela visat en erkännansvärd välvilja gent emot folkhögskolan, samt att det otvifvelaktigt skulle vara en mycket stor förbättring, i fall Riksdagen kunde enas om det rikligare understöd, som utskottet begärt, och framför allt om den inspektion, som det likaledes förordat. Min ståndpunkt blef därför den, att jag tänkte mig, att jag skulle på den afhandlade punkten nödgas resignera, ja, jag tror nästan, att jag halft om halft lofvat biskop Billing att icke i fråga om den uppträda mot utskottets betänkande.

Den debatt, som nu förts i båda kamrarna, först under en mycket lång tid i Andra kammaren och nu här en god stund i den Första, har emellertid omstämt mig i detta afseende. Inom Andra kammaren ha framkommit mycket starka kraf på att Kungl. Maj:ts förslag skulle gå igenom äfven på denna punkt, och jag gissar, att Andra kammaren kommer att fatta sitt beslut i den riktningen. Och hvad här i Första kammaren yttrats, har gifvit mig förhoppning om, att det

*Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*
(Forts.)

starka motstånd, som man från dess sida befarat, i själfva verket icke är så starkt. Jag vågar hemställa, om det ej vore skäl, att kamrarna enades i denna sak. Frågan hör ju absolut icke till dem, som behöfva skilja partier eller kamrar åt, och det vore ett vackert bevis på enighet, om Riksdagens båda kamrar här ville fatta lika beslut utan vidare slitningar sinsemellan. Jag vådjar vördsamt till kammaren, att den ville bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Pers: Herr talman! Vice talmannen har pekat på det förhållandet, att de bättre situerade ynglingarna inom de kretsar, hvarom här är fråga, söka sig till folkhögskolorna, under det de sämre situerade söka sig till landtmannaskolorna. Detta har nog, efter hvad jag tror, haft sin grund i de faktiska förhållandena på vissa orter. På sista åren har folkhögskoleidén emellertid fått sitt uttryck i folkhögskolor, upprättade ute i fattigare bygder, ute i skogsbygder, där man icke kan hålla sig med båda slagen af skolor, utan där folkhögskolan vanligen är den enda bildningskällan af detta slag, som står bygdens ungdom till buds. I skolorna i dessa trakter är det mycket svårt att få ett tillräckligt antal lärjungar till följd af de ekonomiska förhållandena. Att tillbringa en hel vinter i folkhögskolan, är för en yngling på en sådan trakt en ganska kännbar uppoffring, ty skoltiden infaller under den årstid, under de månader, då de kontanta penningarna skola tjänas in till familjen. Därför skulle en ökning i stipendieanslaget i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition för folkhögskolorna i dessa bygder vara ytterst välkommen.

Jag skulle emellertid icke, herr talman, hafva begärt ordet för att säga endast detta, utan det var egentligen min afsikt att till mitt instämmande i herr Hellbergs anförande foga ännu ett skäl för bifall till den kungl. propositionen uti denna särskilda punkt. Det är nämligen en sak, som icke blifvit vidrörd här, och det är disproportionen mellan de bildningstillfällen, som stå landsbygdens ungdom till buds, och de bildningstillfällen, som erbjudas städernas ungdom.

Vid Västmanlands läns landstings senaste sammanträde inträffade något, som belyser detta förhållande ganska bjärt. Framställning hade gjorts om en undersökning, hvad det kunde bero på, att utaf de ansökta platserna vid länets småskolelärarinneseminarium de flesta upptogos af flickor ifrån Västerås eller i allmänhet från städerna. Undersökning ägde rum, och det konstaterades med all önskvärd tydlighet, att pröfningen i afseende på inträdesfordringar var fullständig opartisk och ägde rum under sådana förhållanden, att ingen misstanke ens kunde finnas för att någon mannamn i detta hänseende utöfvades. Jag för min del tyckte naturligtvis, att det var en god sak för Västerås, att bildningstillfällena voro så stora där, men jag tyckte på samma gång synd om landsbygden, ty detta nu omrelaterade förhållande kunde icke bero på något annat än därpå, att landsbygden hade sämre undervisningsanstalter, sämre möjligheter för sökandena att skaffa sig de kunskaper, som fordrades för inträdet, än städerna hade. Jag tror också, att detta är fallet icke blott på några enstaka håll, utan hela vägen igenom, att bildningstillfällena äro bättre i städerna än på landsbygden. Och om äfven det anslag, som här är

föreslaget, innebär, om jag så får säga, ett ganska stort hopp i jämförelse med det som utgår för närvarande, så tror jag, att det rättfärdigas af förhållandena, och det är därför som jag, herr talman, ber att få instämma i herr Hellbergs yrkande.

*Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.*

(Forts.)

Herr Bellinder: Herr talman! Det har af gammalt varit en heder för vårt land, att man sökt bereda ungdomen kostnadsfri undervisning, ej blott i folkskolorna utan äfven i de allmänna läroverken. Vid läroverken har visserligen något afsteg från denna princip skett på senare tider genom vissa till staten utgående afgifter, men äfven därvidlag, har man möjlighet att bereda lätnader åt mindre bemedlade lärjungar. Hvad nu det slags skolor beträffar, som kallas folkhögskolor, så kan man däremot icke säga, att undervisningen där varit kostnadsfri, utan tvärtom har det varit förenadt med rätt betydande utgifter för eleverna att besöka dessa skolor. Följden har också, såsom förut här antydts, blifvit, att blott de förmögnares eller de något mera bemedlades barn dragit fördel af dessa skolor, under det att de obemedlades söner och döttrar icke kunnat besöka dem. När nu Riksdagen i sin helhet och icke minst denna kammare brukat sätta en ära i att befordra folkupplysning och bildning, så tror jag, att kammaren i öfverensstämmelse härmed handlade klokt, om den icke gjorde någon skillnad mellan de mindre landtmannaskolorna och folkhögskolorna i afseende på det understöd, som lämnas i form af stipendier. Därigenom skulle det bli möjligt äfven för den fattigaste skolgosse att efter begäfnig och lust besöka folkhögskolan lika väl som för den bättre bemedlade.

Jag är därför af den åsikten, att kammaren bör bevilja äfven detta anslag till den storlek, som Kungl. Maj:t begärt, såsom det har skett i fråga om de öfriga momenten i denna punkt. Statsutskottet har i afseende på dem gått anslagsyrkandena beredvilligt till mötes. Jag anser, att det borde varit en konsekvens af hvad statsutskottet enat sig om vid öfriga moment i punkten, att taga ut steget och visa liberalitet äfven i afseende på detta anslag. Någon skillnad bör nämligen icke, såsom förut sagts, göras i storleken af stipendieanslaget till landtmannaskolor och till folkhögskolor. Då jag har denna uppfattning, så ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Hahn: Såsom af utskottets betänkande framgår, har jag icke inom utskottet deltagit i behandlingen af denna punkt och är sålunda icke bunden af någon som helst kompromiss. Jag vill därför förklara, att jag på samma skäl, som af herr Hellberg anförts, anhåller att få instämma med dem, som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af herr *Hellberg*, att kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i afseende på anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor, skulle bifalla hvad utskottet i öfrigt hemställt.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Hellbergs yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 48.

Lades till handlingarna.

Punkten 49.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 50.

I en inom Första kammaren af herr *J. E. Berglund* väckt motion (nr 39) hade föreslagits, att Riksdagen måtte besluta sådan ändring i riksdagsbeslutet af år 1909 angående lönerregleringen för tekniska högskolans vaktmästare, laboratorietjänare och maskinist, att dem måtte tillerkännas rätt till tjänstårsberäkning från sin anställningsdag såsom ordinarie befattningshafvare vid högskolan.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt, att herr Berglunds förevarande motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr vice talmannen: Sedan utskottets betänkande utkommit i tryck, har man erhållit några upplysningar, som motivera, att denna punkt bör företagas till förnyad behandling inom utskottet. Jag anhaller därför att få yrka återremiss af punkten. Samma yrkande kommer att framställas i Andra kammaren.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt endast yrkats, att densamma skulle visas åter till utskottet.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Punkterna 51 och 52.

Lades till handlingarna.

Punkten 53.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 54.

Lades till handlingarna.

*Ang. vissa
befattnings-
hafvares vid
tekniska hög-
skolan löne-
rätt.*

Punkterna 55—74.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—93.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95—123.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 124.

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen medgifva, att utöfver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna finge för år 1913 till enhvar af nämnda befattningshafvare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp af 500 kronor, däraf $\frac{2}{3}$ skulle anses utgöra lön och $\frac{1}{3}$ tjänstgöringspenningar, äfvensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor måtte utöfver redan stadgade arfvoden för samma år utgå tilläggsarfvode till ett belopp af 200 kronor för hvar och en sådan med full kompetens samt 400 kronor för hvarje dylik lärarinna utan berörda kompetens, samt att för bestridande af statsverkets andel i kostnaden för tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande ordinarie lärarpersonal på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 21,750 kronor.

Utskottet hade i föreliggande punkt på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) medgifva, att, utöfver de ordinarie första lärarinnor och lärarinnor vid statens samskolor å stat tillkommande löneförmånerna, finge för år 1913 till följande af nämnda befattningshafvare såsom tillfällig löneförbättring utgå ett belopp af,

för första lärarinna i första lönegraden 50 kronor, för lärarinna i första lönegraden 350 kronor och för lärarinna i andra lönegraden 50 kronor, af hvilka belopp $\frac{2}{3}$ skulle anses utgöra lön och $\frac{1}{3}$ tjänstgöringspenningar, äfvensom att till extra ordinarie ämneslärarinnor måtte utöfver redan stadgade arfvoden för samma år utgå tilläggsarfvode till ett belopp af 200 kronor för hvar och en sådan med full kompetens samt 400 kronor för hvarje dylik lärarinna utan berörda kompetens, samt

b) för bestridande af statsverkets andel i kostnaden för tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande ordinarie lärarpersonal på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 10,665 kronor.

*Tillfällig
löneförbät-
ring åt lärar-
innepersona-
len vid sta-
tens sam-
skolor.*

*Tillfällig
löneförbät-
ring åt lärar-
innepersona-
len vid sta-
tens sam-
skolor.*

(Forts.)

Grefve Mörner: Såsom kammaren torde finna, har statsutskottet i denna punkt gjort en förändring uti hvad som af Kungl. Maj:t föreslagits. Därvid synes emellertid en egendomlighet ha råkat uppstå i fråga om tjänstgöringspenningarna, hvilken jag ur lönereglerings-synpunkt finner så anmärkningsvärd, att jag ber att få fästa upp-märksamheten på densamma.

För närvarande har första lärarinna i bägge lönegraderna lika stort belopp i tjänstgöringspenningar eller 600 kronor, och för vanlig lärarinna är detta belopp, likaledes i bägge lönegraderna, 500 kronor. Kungl. Maj:t föreslog för alla lönegrader en löneförbättring af 500 kronor, däraf $\frac{2}{3}$ skulle anses utgöra lön och $\frac{1}{3}$ tjänstgöringspenningar. Tjänstgöringspenningarnas belopp skulle alltså fortfarande blifva lika inom de olika lönegraderna. Nu gör utskottet den förändringen, att utskottet för första lärarinna föreslår en löneförbättring endast i första lönegraden till belopp af 50 kronor. Hennes tjänstgöringspenningar i denna lönegrad blir sålunda 616 kronor 67 öre. Första lärarinna i andra lönegraden har fortfarande i tjänstgöringspenningar endast 600 kronor. Om dessa lärarinnor hvar i sin lönegrad taga vikarie, så inträffar det märkvärdiga, att tjänstgöringspenningarna för den vikarie, som tjänstgör för den första lärarinna, som är i högre lönegrad, blifva mindre än tjänstgöringspenningarna för den vikarie, som tjänstgör för den yngre första lärarinnan. Hvad beträffar vanlig lärarinna är förhållandet ännu mera framträdande, enär denna i första lönegraden får i tjänstgöringspenningar 500 kronor plus 116 kronor 67 öre eller tillhopa 616: 67 men i andra lönegraden 500 kronor plus 16 kronor 67 öre eller allenast 516: 67.

Jag saknar kännedom om, huruvida utskottet haft uppmärksamheten fäst på detta underliga förhållande. Jag skall på grund af det anförda icke tillåta mig att yrka återremiss, men då här är fråga om en provisorisk löneroglering, som torde komma årligen tillbaka några år framåt, enär den definitiva synes låta vänta på sig, har jag velat peka på denna punkt, så att utskottet ett annat år kan ägna frågan den uppmärksamhet, hvaraf den kan finnas vara förtjänt.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 125—130.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

*Upphål-
lande af hus-
hållsskolans
vid högre
lärarinne-
seminariet
verksamhet
m. m.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för högre lärarinne-seminariet på extra stat för år 1913 anvisa:

till uppehållande af hushållsskolans verksamhet.....	kronor	8,500
» stipendier	»	1,000
» expenser.....	»	2,000
» arfvoden åt extra lärarinnor och timplärare m. m....	»	11,000
» förhyrande af lokal för normalskolans lägsta klasser	»	3,000

till uppehållande af den valfria fjärde årskursen	kronor	3,000	<i>Upphållande af hushållsskolans vid högre lärarinneseminarieret verksamhet m. m.</i>
» förhyrande af lokaler för undervisning i biologi och teckning	»	3,000	
» undervisning i träslöjd.....	»	300	
» inköp af materiell för undervisningen i biologi och fysik, återstoden af redan beviljad anslag å 6,600 kronor	»	3,300	
eller tillhopa 35,100 kronor.			(Forts.)

Utskottet hade i denna punkt på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte för högre lärarinneseminarieret på extra stat för år 1913 anvisa:

till uppehållande af hushållsskolans verksamhet.....	kronor	8,500
» stipendier	»	750
» expenser	»	1,000
» arfvoden åt extra lärarinnor och timlärare m. m....	»	11,000
» förhyrande af lokal för normalskolans lägsta klasser	»	3,000
» uppehållande af den valfria fjärde årskursen	»	3,000
» förhyrande af lokaler för undervisning i biologi och teckning.....	»	3,000
» undervisning i träslöjd	»	300
» inköp af materiell för undervisningen i biologi och fysik, återstoden af redan beviljad anslag å 6,600 kronor.....	»	3,300
eller tillhopa 33,850 kronor.		

Reservation hade afgifvits af grefve *F. Wachtmeister*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag om uppförande af anslaget till expenser med 2,000 kronor samt följaktligen af den sammanlagda anslagssummans upptagande till 34,850 kronor.

Grefve *Wachtmeister*, *Fredrik*: Motivet till den nedprutning af 1,000 kronor på anslaget till expenser för högre lärarinneseminarieret, hvilken utskottet här ansett sig böra vidtaga, återfinnes under det ordinarie anslaget på sidan 44. Det är mot denna nedprutning och de motiv, som utskottet till stöd för densamma anført, som jag ansett mig böra opponera mig.

Om man går tillbaka till den utredning, som finnes i detta ärende i statsverkspropositionen, ser man där, att vid den ursprungliga organisationen af högre lärarinneseminarieret anvisades för expenser ett anslag af 14,000 kronor. Denna organisation skedde sommaren 1909. Under föregående år har emellertid en ganska stor utvidgning af undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena vid högre lärarinneseminarieret ägt rum, och till följd af denna nya undervisning har ny lokal måst förhyras. Det är alldeles naturligt, att denna nya lokal och den nya undervisningen, med hvilken många laborationer äro förenade, också medfört en ganska stor ökning i afseende på utgifterna. Det förefaller då ganska underligt, att statsutskottet funnit den ökning af 2,000 kronor, som Kungl. Maj:t i detta hänseende föreslagit, vara allt-

Upphållande af hushållsskolans vid högre lärarinneseminarier verksamhet m. m.
(Forts.)

för stor och böra nedsättas, och detta synes mig desto underligare, som jag har mig bekant, att rektor för högre lärarinneseminarier hos läroverksöfverstyrelsen måst i detalj redogöra för nödvändigheten af det begärda anslaget. Öfverstyrelsen har emellertid funnit sig fullt tillfreds med den redogörelse, som rektor lämnat, och kommit till den öfvertygelsen, att höjningen är alldeles nödvändig. Jag har vidare inhämtat, att under 1911, då expensanslaget var 14,000 kronor, nödgades rektor lägga ut af egna medel icke mindre än 2,000 kronor. Det är visserligen sant, att Kungl. Maj:t sedermera lagade så, att rektor fick igen sina penningar, men detta utgör i alla fall ett bevis på, att anslaget till expenser på 14,000 kronor är väl lågt.

Jag anser för min del, att Kungl. Maj:t gifvit alldeles tillräckligt goda skäl i sin proposition för den begärda anslagsökningen och ber därför att få yrka bifall till propositionen.

Herr vice talmannen: Det är alldeles klart, att statsutskottet icke kan i detalj pröfva alla anslagsäskanden, särskildt när det gäller sådana där allmänt hållna rubriker som »expenser». Då har nog äfven grefve Wachtmeister varit med om att utskottet ansett sig böra säga, det utskottet finner, att beloppet bör kunna begränsas, detta utan att utskottet kunnat klart visa, *hvarför* anslaget skall till den eller den summan begränsas. Detta är enligt min åsikt en mycket sund princip hos statsutskottet. Och särskildt gäller detta, då fråga är om någon institution, där man enligt utskottets mening varit något slösaktig eller där man begärt bra mycket. Då har statsutskottet plägat anse, att anslaget borde kunna begränsas till en viss mindre summa, och någon risk är rakt icke förenad med det, ty om anslaget till expenser icke räcker, så få vederbörande nästa år ersättning för hvad som fattas.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af grefve *Wachtmeister*, *Fredrik*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som angifvits i den af honom vid punkten afgifna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 132--135.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 136.

Lades till handlingarna.

Punkterna 137—153.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 154 och 155.

Lades till handlingarna.

Punkterna 156—180.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 181.

Lades till handlingarna.

Punkterna 182—184.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 185 och 186.

Lades till handlingarna.

Punkterna 187—194.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 195.

På grund af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i denna punkt hemställt, att Riksdagen måtte, i öfverensstämmelse med hvad innevarande år ägt rum, till handtverksskolan i Kristinehamn för blinda på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 20,000 kronor.

*Anslag till
handtverks-
skolan i
Kristine-
hamn för
blinda.*

Herr Nilson, Karl: Herr talman, mina herrar! Då jag dristat mig att påkalla kammarens uppmärksamhet för ett par ord, är det ej för att framställa förslag om ändring i hvad utskottet här föreslagit, utan endast för att påpeka ett förhållande, som enligt min mening tarfar en förändring med det snaraste.

Det gäller här handtverksskolan för blinda i Kristinehamn. Jag förmodar, att kammaren, som nu i 28 år lämnat anslag till skolan, nogsamant känner till det storartade och i högsta grad samhällsnyttiga arbete, som denna skola utför, så att jag därpå ej behöfver spilla många ord. Om man betänker, att skolans uppgift är att förhjälpa de öfveråriga blinda, som senare än i barndomen förlorat sin syn, till att dels kunna själfva försörja sig och dels till att kunna i arbete och läsning erhålla lindring i och glömska af det tunga öde, som drabbat dem, och därtill lägger, att skolan också i sin uppgift lyckats

*Anslag till
handtverks-
skolan i
Kristine-
hamn för
blinda.*
(Forts.)

så synnerligen väl, att man beräknar att cirka 50 procent af dess elever efter genomgången kurs kunna helt och fullt försörja sig, att 25 procent skaffa sig $\frac{3}{4}$ försörjning och öfriga 25 procent half försörjning — så är man snart på det klara med, att denna skola fyller en stor nationalekonomisk uppgift och fyller denna uppgift på ett synnerligen berömvärdt sätt.

Behovvet af skolan är ju också numera både erkänt och stadgadt, och visar ansökningarnas antal ett ständigt stigande, så att många sökande måste vänta längre eller kortare tid på inträde.

Och hvad kostnaden för skolan beträffar, så torde näppeligen kunna pekas på ett motsvarande gynnsamt förhållande. Skolan lämnar undervisning åt cirka 50 elever årligen, och statens hela kostnad härför är 20,000 kronor, en synnerligt låg siffra, om man betänker, att af detta belopp utgår 5- å 6,000 kronor till utackordering af elever och 1,500 kronor till utrustning med verktyger och materiel m. m. åt de afgående. Då de öfveråriga blindas antal på grund af industriens utveckling m. m. årligen ökas, kan man tyvärr icke ha förhoppning om att skolan blir obehöflig, helst den också numera utgör en öfverbyggnad på blindinstitutet vid Tomtebodas, ity att institutets elever efter genomgången skolkurs och vid mognare ålder sändas till skolan i Kristinehamn för handtverksutbildningen och för att på ett annat sätt än i ett internat komma i beröring med lifvet. Skolan blir allt mer och mer behöflig och kräver af föreståndare och lärare ett allt större mått af uppoffrande arbete, insikt och kunskap för att bli till den verkliga nytta, som förhållandena påkräva.

Nu står denna skola ännu efter 27 års trogen verksamhet — till skillnad från institutet vid Tomteboda och skolan i Växjö — fortfarande på extra stat. Att det ej kan vara lämpligt att ha det så i längden är ju naturligt, och att det icke kan vara gagneligt för skolans utveckling är ju ock tydligt. För rekrytering af lärarkrafterna till skolans fördel är ju behöfligt, att lärarnas framtid mera säkerställles, att deras arbete tillerkännes det erkännande och den arbetsglädje, som dessa abnormlärare framför andra så väl behöfva och som ligger i vissheten af en fast anställning på ordinarie stat.

Då lärarnas framställning hittills blifvit utan resultat i den delen, ville jag med detta endast hafva till herr statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet benägna åtanke och i kammarens välvilja för ett uppförande på ordinarie stat för nästa statsreglering vördsamt framlagt den, som det synes mig, synnerligt behjärtansvärda frågan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 196—210.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 211.

I enlighet med hvad Kungl. Maj:t därom föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete af den i Sverige bedrifna mormonvärfningen på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 8,000 kronor att användas enligt Kungl. Maj:ts bepröfvande.

*Ang. mot-
arbetande af
mormon-
värfning i
Sverige.*

Reservationer hade afgifvits af

a) herrar *A. C. Lindblad, F. W. Thorsson, K. Starbäck, C. Persson, K. V. Rydén, J. A. Sjö* och *N. E. Lindberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) herr *C. G. Ekman*, hvilken likväl ej framlagt sin åsikt.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Såsom kammaren behagade finna har jag i förevarande punkt ansett mig icke kunna biträda utskottets hemställan utan däremot afgifvit reservation, dock utan att ansluta mig till några andra reservanter i samma punkt, och jag skall be att med några ord få angifva den tankegång, som därvid legat till grund för min uppfattning.

Här föreslå ju Kungl. Maj:t och utskottet, att Riksdagen måtte för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete af den i Sverige bedrifna mormonvärfningen på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 8,000 kronor, att användas enligt Kungl. Maj:ts bepröfvande. Af den motivering, som förekommer i propositionen, och af den erfarenhet, som man i våra trakter har om det sätt, hvarpå den där ifrågasatta motagitationen utföres, framgår, att det nu föreliggande förslaget utgör en uppfordran till det borgerliga samhället att behandla mormonagitationen icke endast som ett emigrationsproblem, utan också såsom en andlig rörelse, som det gäller att på särskildt sätt bekämpa. Nu hyser jag den uppfattningen, att det är detta sista förhållande, som är ägnadt att hindra, delvis, vinnandet af syftet med detta anslags utgifvande. Ett bekämpande från statens sida af en viss religiös åskådning framkallar i allmänhet, ja, nästan undantagslöst motsatsen till det man därmed åsyftar. Det är så lätt för den åskådning, som här är i fråga, att få öfver sig en viss martyrgloria, som åt den förskaffar ett allmänt intresse, som den icke är förtjänt af och som den säkerligen eljest icke skulle erhålla. Jag tror därför, att det är lämpligt och riktigt, att striden mot mormonapostlarna ur den synpunkten utkämpas af de frivilliga andliga krafter, som förefinnas inom landet. Jag har också den uppfattningen, att de äro därtill bättre skickade än den extra hjälpkraft, som härvidlag är i fråga. Om de därvid icke göra det på det sättet, att de blott beteckna mormonagitationen såsom ett uttryck för tidens ondska och beklaga sig däröfver, utan om de också med personligt öfvertygelsearbete söka följa mormonagitationen i spåren — och dessa spår kunna upptäckas af vakna och intresserade ögon — tror jag, att man därigenom bättre vinner målet än genom den extra hjälpare, som det här är fråga om att anställa. De påverkade skola förstå, att dessa frivilliga krafters framträdande icke har sin grund i självviska motiv, något som ofta antages, när det är fråga om en för viss agitation särskildt anställd person. Jag tror

Ang. mot-
arbetande af
mormon-
värkning i
Sverige.
(Forts.)

således, att från dessa synpunkter, själfva sättet, hvarpå man försöker organisera motagitationen, motverkar det syfte man vill ernå.

Om jag således anser, att man på den linjen icke vinner hvad man åsyftar, håller jag däremot före, att samhället ur andra synpunkter, ur nationella och allmänt mänskliga synpunkter bör allvarligen beakta den här föreliggande företeelsen. Man kan i det afseendet tänka sig andra åtgärder än den här föreslagna och andra åtgärder än de af reservanterna ifrågasatta. Man kan ju tänka sig exempelvis en undersökning, där det gäller att följa ett större antal under mormonapostlarnas påverkan emigrerade personer och deras öden i det land, dit de emigrera. Jag är öfvertygad, att en sådan undersökning skall visa, att det ojämförligt större flertalet kommer icke till något Sion utan i stället går till mötes nöd och umbäranden samt fysisk och moralisk undergång. På det sättet, till verkligt speciella fall sig hänförande undersökningar och därpå grundadt material skola enligt min uppfattning vara ett verksammare medel för bekämpande af den sak, som här är i fråga än den åtgärd, som nu är ifrågasatt.

Af hvad jag sagt framgår, att jag icke som öfriga reservanter anser det vara skäl att yrka afslag på medel till ifrågavarande uppgift, men att jag däremot anser, att användningen af de anslagna medlen borde vara en annan än den af Kungl. Maj:t och utskottet förutsatta. Då jag emellertid icke håller för troligt, att det kan vara möjligt att nu i det afseendet omformulera det beslut, som statsutskottets majoritet omfattat, har jag icke haft någon annan möjlighet än på sätt nu skett angifva de skäl, som hindrat mig att biträda utskottets förslag, ehuru jag icke kan gå med på rent afslagsyrkande.

Jag har därför intet yrkande att nu göra.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag tror, att i en sak sådan som denna, är det mycket lätt att gå till öfverdrifter, och att det därför kan vara skäl att varna för att taga för kontant allt hvad som säges. Jag tror för min del icke, att det är på det viset, att alla eller de flesta kvinnor, som lockas öfver till Amerika, verkligen gå en moralisk död till mötes; men då det å andra sidan icke är riktigt, att Sverige skall vara en särskild jaktmark för amerikanska polygamister, anser jag, att något bör göras. Nu är det emellertid så, att jag icke riktigt kan förstå, hur man tänker sig, att man bör förfara i den här saken. Utskottet är icke riktigt på det klara med, huruvida det sätt, som föreslagits, är det lämpligaste, och departementschefen är icke heller på det klara med, huruvida pastor Åslev är den person, som är den mest lämpliga. I hvarje fall kan han icke gifva slutgiltigt omdöme om hans lämplighet, säger han, men han anser dock, att pastor Åslev är så pass förtrogen med mormonapostlarnas verksamhetsätt och med deras arbetsmetoder, att han därför är med på att förorda honom såsom den där skall göra det. Nu skulle jag vilja mot detta säga, att den omständigheten, att pastor Åslev är förtrogen med mormonapostlarnes metoder, visserligen gör honom till en god rådgifvare, alldeles lämplig att bedöma, huru man skall gå till väga, men icke ligger däri, att han ensam skulle vara mannen att utrota det onda.

Hvad är det han skall göra, denne pastor Åslev? Jo, han skall hålla föredrag, och han skall sprida skrifter, och han skall hålla enskilda samtal. Om det nu är c:a 70 st. mormonmissionärer spridda ute i bygderna, plus en del kvinnor — och barn, höll jag på att säga — får minsann denne pastor Åslev, såvidt jag kan förstå, ett ganska ordentligt arbete, om han ensam skall taga itu med allt och alla. Jag förstår eller rättare jag tycker mig skönja konturerna af det arbete man tänkt sig. Pastor Åslev skulle antagligen sitta som spindeln i nätet, och så fort det fastnade en fluga, skulle han genast vara framme och förpassa henne till sällare jaktmarker, andligen taladt. Men nu är det så att, hvarhelst man än placerar pastor Åslev här i landet, äro afstånden så pass stora, att det alltid mellan de trådar, som spinnas, kommer att finnas så stora mellanrum, att det skulle vara ovanligt klumpiga mormonflugor, som skulle fastna i det nätet. Ja, åtminstone föreställer jag mig det.

*Ang. mot-
arbetande af
mormon-
värfning i
Sverige.
(Forts.)*

Nej, jag tänker mig, att saken bör ordnas på annat sätt. Mormonapostlarna böra motarbetas från trakt till trakt och samtidigt på en gång — icke så, att man har en representant på någon centralpunkt, som jämt skall fara ut från denna centrala punkt. Och vi hafva redan förut i vårt land tillräckligt med krafter, som kunna taga itu med dessa missionärer. Vi hafva våra präster. Det skulle väl vara märkvärdigt, om icke alla Sveriges präster skulle kunna få bugt med dessa 70 mormonmissionärer plus de kvinnor som man talat om. Då det är på detta sätt, jag ser saken, tror jag, att jag med godt samvete kan yrka bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Alla äro vi säkert ense därom, att mormonapostlarnas arbete i vårt land är ur flera synpunkter till största skada. Det är icke bara så, att de äro emigrationsagenter, utan de sprida också i landet åsikter, som icke kunna anses vara till vårt folks bättnad och fromma. Det är tydligt, att de måste bekämpas på båda dessa plan. Jag kan icke instämma i hvad en ärad talare nyss sade, att bekämpandet af en åskådning verkar motatsen till hvad man vill vinna. Skulle man göra allvar af den satsen, komme man därhän, att man aldrig borde bekämpa en åskådning, huru fördärfelig den än vore. Och om det än understundom kan komma att se ut, som om representanterna för en åskådning, hvilken af samhället icke kan gillas eller tolereras, få något sken af martyrgloria öfver sig, är det en sak, som icke lär kunna hjälpas.

Nu har det sagts, att någon särskild person, som skulle upptaga arbetet mot mormonapostlarna, icke vore af behovet påkallad, därför att vi ha prästerskapet, och därför att prästerna borde vara tillräckligt många och tillräckligt upplysta för att kunna mota denna propaganda. Jag är viss om, att prästerna icke blunda för den fara, som hotar från mormonismen. Tvärtom vill säkert hvarje präst göra sitt yttersta för att kunna motverka mormonagenternas arbete, men dessa hafva en märkvärdig förmåga att uppträda i andra skepnader än den, som motsvarar deras innersta afsikter. Det är en känd sak, att, när de uppträda på en ort, de icke komma med den ohöjda, nakna framställningen af mormonismens innersta kärna, utan de omgifva sig i

*Ang. mö-
arbetande af
mormon-
värkning i
Sverige.
(Forts.)*

stället med ett sken af from kristlighet. Detta är emellertid endast ett sätt att söka tillvinna sig förtroende för att sedermera, när förtroendet är vunnet, kunna framlägga de verkliga lärorna. Och dessa kanske de t. o. m. ofta nog icke blotta, förrän de narrat en hel del okritiskt folk ut till Utah, där de gå ett sannolikt icke afundsvärdt öde till mötes.

Nu är det ju gifvet, att prästerskapet, som i allmänhet har så mycket annat att syssla med, icke i regeln kan förutsättas vara inne i alla mormonismens finesser. Det behöfves därför en expert på området, en expert, som prästerskapet på de orter, som företrädesvis under vissa tider besökas af mormonapostlar, kan vända sig till, och af hvilken det kan få värdefulla upplysningar för sitt eget arbete, samt i vissa fall äfven direkt hjälp mot mormonrepresentanterna på sin ort. Jag är ju icke i tillfälle att bedöma, huruvida pastor Åslev är den lämpligaste kraften eller icke. Men jag tror icke, att vi ha anledning att afslå det föreliggande förslaget, äfven om vi vore öfvertygade, att han icke är det, ty det är väl att märka, att anslaget icke är begärdt för att utgå som aföning åt pastor Åslev, utan det är begärdt för att användas enligt Kungl. Maj:ts bepröfvande. Och vi torde få taga för gifvet att, om Kungl. Maj:t finner, att annan kraft är att tillgå, som är lämpligare än Åslev, Kungl. Maj:t icke skall underlåta att göra bruk af denna kraft. Men jag vill gentemot reser- vanterna framhålla, att den ledande tanken här är, att det är den personliga insatsen af en med mormonernas lära och afsikter förtrogen person, som är af största vikt. Man hänvisar till litteratur, och säger, att man skall sprida broschyrer och uppsatser. Det är godt och väl. Men det är icke alla som läsa dem; man bör ock räkna med det faktum, att det lästa ordet icke gör samma intryck och icke har samma öfvertygande kraft som det muntliga ordet med dess levande framställning. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Jag ber att få tillägga ett ord med anledning däraf att de två talare, som uppträdt mot utskottet, hafva sagt, att andra utvägar skulle finnas, som vore kraftigare verkande än den här ifrågasatta. Det tror jag också. Man bör icke inskränka sig till den åtgärd hvarom här talas, utan att det finnes andra utvägar. I utskottets motivering är pekadt på en sådan utväg. Jag ber nu att få peka på en annan, som också omnämndes i statsutskottet under debatten. Det är utvisning af mormoner af främmande nationalitet. Detta anser jag vara ett medel, som man icke bör försumma att i lämpliga fall använda.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr A. C. Lindblad m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 212—238.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 239.

I anslutning till hvad Kungl. Maj:t därom föreslagit Riksdagen hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen måtte såsom bidrag till upprätthållande af Åsgårds skolkoloni under de villkor, Kungl. Maj:t bestämde, på extra stat för år 1913 bevilja ett belopp af 3,000 kronor.

*Statsbidrag
till Åsgårds
skolkoloni.*

Reservation hade afgifvits af herrar *A. C. Lindblad, F. W. Thorsson, C. Persson, K. V. Rydén, J. A. Sjö, N. E. Lindberg* och *E. A. Nilson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts föreliggande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Herr Klefbeck: Det kan väl synas vara fruktlöst att försöka komma med något afslagsyrkande, då dels statsutskottets majoritet tillstyrkt anslaget och dels såväl länsstyrelsen som domkapitlet och läroverksöfverstyrelsen förordat detsamma. Men jag skall i alla fall bedja med några få ord få motivera mitt yrkande, och jag skall börja med att vara nog ärlig att tillstå, att från många håll opposition rests mot verksamheten där uppe vid Åsgård på den grund, att föreståndaren drifver en mycket ifrig antisocialistisk propaganda och vidare på den grund, att han drifver propaganda gentemot den vanligen förekommande nykterhetsrörelsen. Men jag hoppas, att jag blir trodd, om jag säger, att det är icke denna skolans karaktär, som inverkar på min framställning, då jag nämligen sedan många år varit af den uppfattningen, att staten bör understödja en sådan folkhögskola, som t. ex. den vid Brunnsvik, där i någon mån en motsatt propaganda bedrifves. Min uppfattning hvilar på en annan grund. Utskottet framhåller i likhet med Kungl. Maj:t i propositionen, att denna skola är ett i åtskilliga afseenden märkligt pedagogiskt försök och såsom sådant förtjänt af understöd. Man har talat om, att försök bör ske med anordnande af undervisning i praktisk riktning, och när sådana försök göras, bör man lämna understöd åt dessa. Men det förefaller egenomligt, då man närmare granskar arten af den verksamhet, som där uppe bedrifves, att detta försök verkligen kan sägas vara af synnerlig pedagogisk betydelse. Det är visserligen sant, att huvudvikten i arbetet lägges vid den fysiska uppfostran och att pojkar där uppe få deltaga i alla möjliga kroppsliga förrättningar, både inomhussysslor och utvärtes idrott. Denna sak är jag den siste att opponera mig emot, då jag sedan gammalt själf idkat rätt mycken idrott, men då man får höra under hvilka förhållanden denna skola arbetar, ställer man sig litet tveksam inför det hela. Det har upplysts, att skolan

*Statsbidrag
till Åsgårds
skolkoloni.*

(Forts.)

rekryteras hufvudsakligen af pojkar från ekonomiskt mycket väl situerade hem, pojkar, hvilka antingen såsom bortskämda morsgrisar behöfva få litet ordentlig uppruskning i fysiskt hänseende eller också på grund af bristande begåfning, bristande fallenhet för studier fått sluta sina studier vid de vanliga skolorna och så få undergå en kroppslig träning, innan de kastas ut på de olika platser, som kunna stå dem öppna i lifvet. Den tid, de tillbringa i skolan, är i allmänhet mycket kort, 1 eller 2 år; jag tror icke det är synnerligen ofta, som de gå ut de föreslagna tre åren; därom vill jag dock icke bestämdt yttra mig, ty härom har jag blott utsagor från enskilda personer. Om nu så förhåller sig, att skolan egentligen sysslar med att lämna väl situerade pojkar ett års eller ett par års tillfälle till fysisk uppruskning, såsom jag sade, synes detta icke precis kunna värdesättas såsom »ett synnerligen värdefullt pedagogiskt försök», utan mera ha karaktären att bereda åt dessa en viss omväxling i deras i många afseenden för öfrigt gynnade uppfostran. Då det med hänsyn också till de hems förmåga, från hvilka dessa pojkar i allmänhet utgå, synes mig nästan onödigt att genom statsanslag understödja skolans verksamhet, så skulle jag för min del vilja yrka, att detta statsutskottets förslag af kammaren måtte afslås, då jag håller före, att de, som skicka sina pojkar dit, väl böra kunna ha råd att fullständigt bekosta dessas uppfostran. Enär det således synes mig tvifvelaktigt, att detta försök verkligen är af den pedagogiska förtjänst, att det bör åtnjuta statsunderstöd och då jag vidare anser, att de, som där få sina pojkar uppfostrade, äro i den ekonomiska ställning, att de utan understöd kunna gå i land därmed, ber jag få yrka afslag på statsutskottets hemställan.

Herr vice talmannen: Till att börja ber jag få nämna, att vid behandlingen af detta ärende aldrig någon har på något sätt antydtt, att andan i denna skola skulle vara antisocialistisk eller af någon annan sådan där farlig art. Det har icke antydts med ett ljud, och således har det icke haft inflytande på utskottets tillstyrkan. Det har heller icke sagts oss, att föräldrarne till dessa barn, som där äro, skulle vara så väl situerade, att skolan kunde uppehålla sig själf. Däremot har det upplysts, att skolans ekonomiska situation är dålig, och att dess föreståndare har satt till sin förmögenhet på densamma. Nu yrkade den siste talaren afslag, därför att han ansåg det vara tvifvelaktigt, huruvida statsmedel behöfdes eller lämpligen här borde anslås. Jag vet, att det finns opposition mot skolan, och jag tors icke ingå i bedömandet af densamma, men gentemot den siste talarens uppfattning att det är tvifvelaktigt, huruvida den bör få anslag, ställer jag Kungl. Maj:ts befallningshafvande, domkapitlet, läroverksöfverstyrelsen och Kungl. Maj:t — dessa tvifla icke därpå, såvidt man kan se af handlingarna. Jag tycker att dessa myndigheter uppväga den siste ärade talarens möjliga tvifvel och får därför yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr von Stapelmohr: I motsats mot den förste talaren tillåter jag mig att hemställa om bifall till utskottets förslag, och jag gör det

med den lifliga öfvertygelse, att om Riksdagen bifaller det anslag, hvarom nu är fråga, skall det falla i god jord.

Åsgårds skolkoloni är belägen icke långt från mitt hemvist, och jag har haft tillfälle att taga ganska nära kännedom om densamma. Jag har kommit till den tron, att den utgör en mycket god förening af undervisning i praktisk duglighet och teoretiska ämnen, omväxlande med idrottsöfningar, som äro stärkande för eleverna till såväl kropp som själ. Det framställes icke sällan anmärkningar mot vårt skolväsende att det är för mycket inriktadt på att bibringa ungdomen ett visst mått teoretiskt vetande och starkt åsidosätter ungdomens fysiska utveckling och dess uppfostran till ordning och goda seder samt kärlek till arbete. När ungdomen efter avslutade studier kommer ut, så har den i allmänhet höga tankar om sina kunskaper och sitt eget värde, men mycket ringa kännedom om praktiska sysslor; och tyvärr hyser den ofta olust för kroppsarbete och ringaktning för sådant, äfven om den genom sådant arbete måste bryta sin bana genom lifvet. Hemmet vore naturligtvis den rätta platsen för denna ungdomens goda uppfostran, men i många hem finnes icke den tillsyn eller den allvarliga handledning, som behöfves för barnens uppfostran vid den tid, då sinnet är mjukt och lätt mottagligt för intryck, hvarför ungdomen icke sällan blir själfsväldig och svårhandterlig. Detta är ett missförhållande säkerligen värdt all uppmärksamhet. Härför bör man söka ett botemedel, men hvar skall man finna det? Mycket har talats vid läraremöten och föräldramöten om en mer intim och kraftig samverkan mellan skolan och hemmet såsom medel däremot, men vanligen har det stannat vid blotta ord. Föreståndaren för Jämtlands läns folkhögskola, grefve Mörner, har därför riktat tanken på att bilda en ny skoltyp, som på samma gång skulle vara en undervisningsanstalt i praktiska bestyr som den hade till sin uppgift att ägna god omvårdnad åt elevernas uppfostran till goda seder, till ordning och till själfhjälpl. Det var en ny skoltyp. Föreståndaren hade icke någon erfarenhet att bygga på, och gifvet är, att de första stegen voro osäkra, men han har år efter år uppdragit nya riktlinjer för sin verksamhet och följer dem med seg energi. Det är icke att undra på, att en del personer inför denna nya skoltyp stodo oförstående, misstroende och spörjande, huruvida det vore möjligt att leda idén framåt, och jag kan icke neka till, att jag själf till en början hade svårt att frigöra mig från den tanken, att det skulle vara svårt att genomföra idén till det mål, som föreståndaren satt sig före och öfver hvilket han satt till måtto: arbetsglädje, ordningssinne och praktisk duglighet. Men jag har vid ett par tillfällen varit tillstädes vid skolans avslutningar, senast år 1911, och därvid kommit att byta om åsikt. Jag tror numera, att denna skola är väl värd att omhuldas af staten samt att få det bidrag, som nu är i fråga. Vid mitt senaste besök, vid årsafslutningen 1911, väckte det min uppmärksamhet, att eleverna voro synnerligen friska och hurtiga. Det fanns en utställning af åtskilliga alster från skolan i träslöjd, skomakeri, skradderi, väfnad samt till och med brödbakning, m. m., hvilken vittnade om ett synnerligen godt arbete i skolan. Tillsynen och vården af eleverna var, såsom jag tyckte mig finna, synnerligen god, såsom äfven är att vänta af en

Statsbidrag
till Åsgårds
skolkoloni.

(Forts.)

*Statsbidrag
till Åsgårds
skolkoloni.*

(Forts.)

man, som ägnar sitt varma intresse i så hög grad som grefve Mörner åt ungdomens uppfostran till goda och nyttiga medborgare i samhället.

Det påstods af den förste talaren, att opposition rests mot verksamheten i skolan, emedan föreståndaren drifver propaganda mot socialism och nykterhetsverksamhet. Det vågar jag påstå är ett fullkomligt misstag. Jag borde i så fall hafva hört talas därom. Jag känner för öfrigt föreståndaren såsom en allmänt aktad man.

Så sades vidare, att denna skola behöfver icke understöd af allmänna medel, därför att skolan rekryteras hufvudsakligen från väl situerade hem. Äfven i detta fall tror jag den förste talaren begått ett misstag. Enligt de underrättelser jag fått, ditsändas gossar äfven från ganska obemedlade hem och flertalet är från medelklassens hem, för att begagna ett sådant vanligt uttryck. Men jag undrar icke på, att den förste talaren kommit till det resultat han gjort, då han icke kunnat döma af egen erfarenhet, utan på grund af utsagor från personer, hvilka tydligen varit mot skolan ovänligt stämde. Jag tror, att det varit bra, om den förste talaren, innan han yttrat sig, tagit litet reda på de förhållanden, som han talade om, och icke rättat sig blott efter lösa hörsagor.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarskjöld: Jag ber att få tillägga några ord. Jag var icke närvarande vid diskussionens början i frågan, så att det är ju möjligt, att därvid sagts något, som jag icke har reda på, men jag vill dock nämna, att jag känner till skolan, emedan jag själf besökt den under den tid, jag var chef för ecklesiastikdepartementet. Jag fick det allra bästa intryck af skolan och fann, att den var ett godt försök till att meddela praktisk utbildning, i synnerhet för sådana pojkar, som icke äro lämpade för studier. Här har, såsom jag kan förstå, anmärkts, att skolan vore besökt ensamt af rikemans söner. Det är ett misstag; där finnas naturligtvis äfven sådana, men jag vet bestämdt, att i åtskilliga fall föreståndaren fått afkorta afgifterna för vissa elever, emedan föräldrarna varit för fattiga att betala dem. I öfrigt erinrar jag om uttalandena i Kungl. Maj:ts proposition rörande skolan samt det yttrande af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, hvari han påminner om, att det nu för tiden så mycket talas om, att undervisningen bör läggas i praktisk riktning, och att det därför kunde vara skäl, när man nu en gång har tillfälle därtill, att också beakta ett försök, som verkligen är gjordt i denna riktning. Jag har en gång gjort ett uttalande angående skolan och jag tror, att jag fortfarande kan stå därför, att den är väl förtjänt af understöd.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle afslå såväl utskottets hemställan som hvad Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten 240.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 241.

*Om anslag
till Svenska
riksförbundet
för sedlig
kultur.*

I två särskilda motioner, väckta den ena af grefve *A. Hamilton* m. fl. inom Första kammaren (nr 3) och den andra af herr *A. Lundblad* inom Andra kammaren (nr 39), hade sammanstående föreslagits, att Riksdagen behagade anslå ett belopp af 3,000 kronor att på villkor, som af Kungl. Maj:t bestämdes, tilldelas Svenska riksförbundet för sedlig kultur som understöd för dess verksamhet med anordnandet af uppläsningsaftnar.

Utskottet hade i föreliggande punkt på anförda skäl hemställt, att grefve Hamiltons m. fl. samt herr Lundblads ifrågavarande motioner icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr Hallberg: Denna punkt afser ett anslag till Svenska riksförbundet för sedlig kultur, ett anslag af 3,000 kronor för befrämjande af detta förbunds verksamhet, såvidt den afser anordnande af s. k. uppläsningsaftnar. Därom hafva motioner blifvit väckta i båda kamrarna. Jag kan icke annat än finna det beklagligt, för att icke säga något mer, att utskottet icke ansett sig kunna förorda beviljandet af detta anslag. Ty detta förbunds verksamhet synes mig vara af så beaktansvärd, samhällelig betydelse, att motionerna förtjänat en något mildare framfart, än som nu kommit dem till del.

Utskottet har för sitt afslagsyrkande hänfört sig till ett uttalande af sakkunniga, hvilka tillkallats för behandling af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, och sålunda ha vi fått veta hvad dessa sakkunniga anse. De säga sig väl kunna medgifva, att detta förbunds verksamhet är värd allt erkännande — hittills har således utskottet icke haft anledning till motionens afstyrkande — men vidare tala dessa sakkunniga om, att det vandringsbibliotek, som de sakkunnige kalla riksförbundets bokkartong, har ett tvifvelaktigt värde, och söka styrka detta sitt uttalande med att framhålla, hurusom det ställer sig något kostbart att komma åt dessa kartonger och vidare att de böcker, som för anordnande af sällskapsaftnarna behöfvas, äro tillgängliga i annan ordning hos de flesta allmänna bibliotek. Men det synes mig, som om de sakkunnige icke beaktat, att riksförbunds verksamhet på denna linje är något helt annat än hvad de allmänna biblioteken afse att främja. Dessa afse att tillhandahålla lämplig litteratur till läsning. De bokkartonger, som riksförbundet tillhandahåller, innefatta däremot ett fullständigt afdeladt och lätt åtkomligt program för en och hvar och äfven för den, som icke är så värst boksynt, hvarigenom han sättes i tillfälle anordna en uppbygglig sällskapsafton. Det är således en betydlig skillnad mellan de vanliga allmänna biblioteken och ifrågavarande verksamhet.

Så säga de sakkunniga vidare, att det begärda anslaget är väl högt. Ja, det är ju icke godt att härom disputeras. Jag kan visser-

*Om anslag
till Svenska
riksförbundet
för sedlig
kultur.*
(Forts.)

ligen icke för mig konstatera, då jag granskar de utgiftstablåer, som tillhandahållas, att någon post är för hög, men i alla fall vore risken icke alltför stor att bevilja det begärda beloppet, 3,000 kronor, enär det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att pröfva, huruvida hela beloppet bör komma riksförbundet till handa.

Jag behöfver icke för kammarens ledamöter bringa i erinring, hurusom forna tiders harmlösa och af lifsglädje samt en sann folkhumor uppburna folkförströelser numera höra till en förgången tid och att dessa aflösts af folknöjen, hvars förmåga att bilda kulturferment är i hög grad tvifvelaktig. Hvarje gärning synes mig därför vara synnerligen berömlig, som afser att, såsom riksförbundet sätter sig före, höja folkfesterna, så att de kunna mer än nu vara ägnade att främja en god smak och höja hyfsningen.

Nu vet jag väl, att för att med framgång bekämpa ett enhälligt statsutskotts utlåtande kräfras nästan öfvermänskliga resurser, äfvensom att erfarenheten lär, att försök härutinnan kunna vara äfventyrliga. Jag känner mig därför icke hafva det sanna modet att påyrka bifall till motionerna, innan jag erfarit, om jag härutinnan understödes. Jag måste därför tills vidare inskränka mig till detta uttalande, under förhoppning, att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, som har under sin pröfning en direkt till regeringen gjord framställning om anslag, må finna densamma beaktansvärd samt förtjäna den behandling, som jag anser att denna framställning är värd. Jag har för närvarande intet yrkande att göra.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag för min del skulle helst hafva sett, att hela denna sak fått begravas i tysthet, men då det nu har sagts, att den i alla fall är värd att erkännas, och man dessutom uttalat förhoppning om, att den på ett eller annat sätt möjligen ändå skall komma att erkännas, vill jag verkligen bedja att få säga ett par ord i ämnet.

Jag vill då icke tala om den idé, som ligger till grund för dessa uppläsningssaftnar. Jag har boken här, och de som möjligen efteråt tycka, att jag kanhända varit något väl hård i mitt omdöme eller att jag varit orättvis, kunna ju besvära sig med att titta igenom den för att sålunda kontrollera mig. Jag skulle bara vilja säga att idén inte är fru Cecilia Bååth-Holmbergs, men förfuskningen af idén är tydligen hennes. Det är sant, det finnes en liten detalj, som jag skulle särskildt vilja taga ut och rikta mig emot, och det är när fru Cecilia Bååth-Holmberg vill att byns och landsbygdens skolbarn skola deltaga i dessa förädlade folknöjen på kvällarna. Jag tycker för min del att skolbarnen böra befrias från den uppgiften att uppträda och agera om kvällarna. För resten tänker jag att erfarenheten tämligen snart kommer att tala ett mycket tydligt språk angående den här idén och dess förverkligande.

Hvad jag nu eljest vill inrikta mig på är att klargöra för denna kammare att den icke begär någon som helst mannamån emot någonting godt och vackert, om den bifaller utskottets hemställan. Det är ju annars så att den här historien satts i scen med en ganska stor energi. Fru Cecilia Bååth-Holmberg själf gick in med en begäran

till chefen för ecklesiastikdepartementet om att det här bidraget måtte kunna anslås. Departementschefen befanns icke villig att lägga sig i selen för hennes förslag, men det kom i stället motionärer till hjälp i båda kamrarne och ett par tidningar här i Stockholm hafva ytterligare haft vidlyftiga artiklar till förmån för saken — det ser verkligen ut som om en stor apparat skulle hafva satts i gång för att drifva fram hvad här begäres.

*Om anslag
till Svenska
riksårhundet
för sedlig
kultur.
(Forts.)*

Om man först ser på den ekonomiska sidan tror jag, att jag skall kunna visa för kammarens ledamöter att det ekonomiska kan lösas alldeles utmärkt bra, om det förhåller sig så som fru Cecilia Bååth-Holmberg säger, utan att Sveriges Riksdag behöfver träda emellan. Det står ju i hennes förslag att hyran för hennes bokkartonger skulle gå till 1 krona — portot går väl dessutom till 1 krona 10 öre ungefär, d. v. s. tillsammans 2 kronor 10 öre. Jag har gått igenom en del af dessa kartonger för att få reda på hvad medelpriset kan gå till: jag har då hunnit med 17 stycken mellan nr 2 till 76, och jag har funnit att medelpriset för dessa 17 belöper sig till 9 kronor 75 öre. Vid köp af dessa kan man vara säker på att få minst 25 percents rabatt af folkbildningsföretagen, men då en del torde behöfva inbindas, kan man väl säga att dessa 25 procent gå åt till detta, och då kunna vi för jämnhetens skull antaga, att hvarje kartong går till ungefär 10 kronor. Den som rekvirerar en sådan kartong får således betala mera än 20 procent af dess värde och den, som utlånar kartongerna tager sina 10 procent hvar gång, d. v. s. efter att en sådan där kartong lånats ut tio gånger, är den betald. Det förefaller mig, som om det skulle vara en god affär, och om det är på det sättet, som fru Cecilia Bååth-Holmberg har upplyst, att dessa bokkartonger äro synnerligen eftersökta, då böra de icke blott betala sig utan lämna ett, såvidt jag kan förstå, ganska godt öfverskott redan efter det första året. Jag kan således icke finna, att det här föreligger några särskilda ekonomiska omständigheter, som skulle tala för att hennes begäran villfores.

Men är det männe på det viset att dessa bokkartonger öfver hufvud taget äro värda den uppmuntran, som skulle ligga i dessa 3,000 kronor? Jag skulle helst önskat att vi hade haft några sådana där bokkartonger, allra helst att hvar och en riksdagsman haft en sådan på sitt bord. Detta är ju orimligt men det hade varit synnerligen bra; ty man skulle då fått klart för sig, hurusom den introduction, som finnes i början af hennes bok här och som finnes aftryckt såsom motivering till motionen i Första och — som jag antar — äfven i Andra kammaren, mycket litet svarar mot verkligheten. Hon introducerar sig verkligen storartadt, det får jag då erkänna. Här har gjorts mycket för folkbildningsverksamheten i vårt land och det har ju visserligen varit mycket bra, menar hon, men se detta, det är då i alla fall någonting helt annat. Det är icke någon vanlig historia, den här, »ty syftet är icke endast ett par timmars sinneslättande och vacker förströelse, utan äfven att så gripa hjärtat och sinnet, att själen genljuder däraf under hemmets och dagens kommande arbete», och det vore då synd att säga att icke detta är vackert sagdt. Men huru motsvaras då detta utaf verkligheten? Det skall ju förverkligas på

*Om anslag
till Svenska
riksförbundet
för sedlig
kultur.*
(Forts.)

det sättet, att på dessa aftnar skola föredragas både prosastycken och dikter, som »representera en stor mängd af våra främsta diktare och skönlitterära författare». Hon nämner särskildt att det är våra förnämsta »skönlitterära märkesmän», om hvilka det här är fråga och som skola lanceras ut bland vårt folk och hon räknar upp en hel del af dessa. Om man då går igenom den här lilla boken — det är förstås egentligen icke något vidare angenämt arbete, men om man gör det så finner man, att vid uppläsningarna äro 110 författare representerade. Redan denna siffra 110 gör en litet betänksam och man undrar, om det icke är en bra brokig samling prosaister, som här stämt möte. Och när man tittar litet närmare på dessa »skönlitteraturens märkesmän» finner man, att Heidenstam och Selma Lagerlöf visserligen äro ganska godt representerade, den förre med 24 kvällar och den senare med 28. Men man finner också, att Tegnér — och den författaren tycker jag är en ganska bra författare — är representerad endast en kväll, Geijer, som ju också är en ganska bra författare, likaledes endast en kväll, Pelle Molin och Strindberg och Per Hallström 2 kvällar och Viktor Rydberg 4 kvällar — de båda skönlitterära märkesmännen herr Teodor Holmberg och fru Cecilia Bååth-Holmberg äro däremot representerade, den förre 12 kvällar d. v. s. 12 gånger mer än Tegnér och den senare 28, d. v. s. 28 gånger mer än Tegnér. Om vi sedan gå till diktarne som skola deklameras på kvällarne, finna vi, att det är 88 diktare, som samlats i detta tunna bokhäfte, och den siffran kommer en att befara att det är en kanske ännu vackrare samling än de 110 prosaförfattarne. Går man också dem in på lifvet, så finner man, att Snoilsky är representerad 23 kvällar, och det är ju vackert, Tegnér, Geijer och Ossian Nilsson hvardera 4 kvällar och Karlfeldt 5 kvällar. Herrarne bli kanske trötta på det här, men det är verkligen intressantare, ju längre det lider. Heidenstam 7 kvällar, Forsslund 8 kvällar, Runeberg 9 kvällar, Viktor Rydberg 10 kvällar och Fröding 12 kvällar — han når höjden. Men så komma vi till en man, som heter Paul Nilsson, och som är representerad 13 kvällar. Är det någon af kammarens ledamöter som känner Paul Nilsson? Jag för min del svävar i en måhända olycksalig okunnighet om denne skald. Det finnes en liten grupp diktare som är en liten grupp för sig: Rosa Arbman, Maria Olofsson, Jakob Bånggren o. s. v. De skriva i en liten tidskrift som heter Småhemmens kalender och som har fru Cecilia Bååth-Holmberg till redaktis. Det betonas längre fram i inledningen, »att valet af stycken, prosa som poesi, skett med noggrant iakttagande af tre egenskaper», hvilka blifvit här särskildt understrukna: »det fosterländska, det etiska samt det väckande och värmande».

Ofvanpå denna redogörelse för innehållet i dessa kartonger tänker jag mig, att ni, mina herrar, likasom jag gör den reflektionen, att våra svenska skalder af högre valör inte precis måtte lämpa sig att representera de där tre egenskaperna: »det fosterländska, det etiska samt det väckande och värmande».

Frammot slutet läser jag följande: »Till en nations dyraste skatter höra dess största diktares alster; och med dessa läsaftnar lämnas menige mannen den bästa hjälp till ett sådant förvärfvande och till-

ägnande». Man skulle då kunna tycka att dessa kartonger alldeles särskildt borde innehålla de där största diktarnas verk, dessa nationens dyraste skatter. Men om man går igenom de olika arbetena — — — — Jag upptäcker nu att jag glömt en sak och det var rysligt ledsamt. Bland de nämnda skalderna förekommer A. U. Bååth 44 kvällar; han råkar vara bror till fru Cecilia Bååth-Holmberg. Herr Teodor Holmberg är icke med mer än 2 kvällar, men han sjunges i stället 17 kvällar, så att på det sättet får han sin lilla ersättning. Men — för att återknyta — tittar jag närmare efter uti dessa bokkartonger, så finner jag inte ett enda arbete af Tegnér och icke ett enda arbete af Strindberg eller Hallström, det finnes blott ett af Viktor Rydberg och våra större författare äro med undantag för Heidenstam och Selma Lagerlöf i allmänhet ytterst obetydligt representerade, men däremot är herr Teodor Holmberg uppe i 11 exemplar, fru Cecilia Bååth-Holmberg i 18 och herr A. U. Bååth i 47. Dessutom förekommer Småhemmens kalender i 34 omgångar och en sångbok som heter »400 sånger» förekommer 111 gånger af de 118 som den rätt gärna kan förekomma; dessa 400 sånger äro utgifna af herr Teodor Holmberg och fru Cecilia Bååth-Holmberg.

Det står här utanpå att den här skriften är utgifven af »Svenska riksförbundet för sedlig kultur». Det är ju mycket möjligt, att den verkliga representerar både sedlighet och kultur. Det är emellertid så, att det icke är precis de orden som tränga sig på en. Då jag läst igenom skriften, och jag gjorde det därför att jag nu i 18 års tid stått med båda fötterna i folkbildningsverksamheten och därför intresserar mig alldeles särskildt för en sak sådan som denna, men då jag läst igenom den var det två ord, som med oemotståndlig kraft trängde sig på mig. Detta lilla bokhäfte måste jag tänka förråder ju en alldeles ovanligt rörande släktkärlek och en ekonomisk själfhäfvelse som icke heller den är att förakta. Men då jag nu för min del icke anser någondera vara utaf en så upplyftande beskaffenhet att den bör belönas med 3,000 kronor, ber jag herr talman att få understryka det afslagsyrkande, hvartill utskottet kommit.

Grefve Hamilton, Alexander: Jag beklagar att utskottet icke bifallit min motion, som afsåg att befrämja ett nytt uppslag till folkupplysning hvilket så energiskt satts i gång. Utskottet har varit enigt och jag kan sålunda ej hysa stor förhoppning om att min motion i kammaren skall röna ett annat öde än i utskottet. Jag anser mig dock kunna uttala min förvåning öfver att ej motionens syfte mötts af någon förståelse i utskottet. En framställning af i hufvudsak samma innehåll som förevarande motion har nämligen vunnit understöd från så många och så skilda delar af vårt land, att dess betydelse ej kan bestridas. Infordradt utlåtande i ärendet har afgifvits från 21 län; af dessa hafva 17 länsstyrelser tillstyrkt obetingadt, en tillstyrker utredning och blott tre hafva afstyrkt, dock så välvilligt, att afstyrkandet är blott *för närvarande*. 30 folkskoleinspektörer hafva tillstyrkt. Tidningar af olika partiskiftningar hafva uttalat sig gynnsamt, Stockholms Dagblad och Stockholms-Tidningen för att ej nu tala om landsortspressen. Utskottet har ej något eget yttrande

Om anslag till Svenska riksförbundet för sedlig kultur.
(Forts.)

*Om anslag
till Svenska
riksförbundet
jör sedlig
kultur.*

(Forts.)

utan följer de så kallade sakkunniga, och dessas utlåtande återfinnes i utskottsbetänkandet sid. 166. Det inbjuder till kritik, men då kammarens ledamöter själfva kunna bedöma det, vill jag nu fatta mig kort. Jag vill fästa uppmärksamheten först därpå, att de sakkunniga säga att »Riksförbundets uppslag att utgifva programförslag för »uppläsningsaftnar på land och i stad» är värdt allt erkännande». Ett bättre förord för själfva saken kan ju ej begäras. Några anmärkningar ha ju de sakkunnige gjort och dessa äro berörda af den första talaren, jag vill blott fästa mig vid hvad de sakkunniga säga om att vandringsbiblioteket skulle ställa sig synnerligen dyrbart. Jag har i min motion visat, att hvarje så kallade uppläsningsafton går på omkring 2 kronor och detta kan väl icke anses vara dyrt. Vidare säga de sakkunnige att det kan ifrågasättas, om ett sådant bibliotek är af behovet påkalladt. Ja, därpå har allmänheten själf svarat; företaget har ju ej varit i gång mer än två månader och under denna tid ha rekvisitionerna gått upp till 200, ehuru icke mera än 150 kunnat utföras af brist på medel. Om man nu ställer å ena sidan utlåtandena från länsstyrelser, folkskoleinspektörer, pressen och allmänheten samt å den andra sidan de sakkunnige och jämväl den siste talarens uttalande, torde väl ändå tyngdpunkten få anses ligga hos de förstnämnda. På mig har de sakkunnigas utlåtande gjort det intrycket, att de själfva icke äro fullt på det klara med sin ställning. En anmärkning anser jag dock vara riktig. De framhålla nämligen att organisationen skulle vara onödigt dyrbar, då 3,000 kronor skulle utgå i årligt anslag, när hittills 1,500 kronor varit maximum för förmedlingsanstalt af vandringsbibliotek, som dock haft en vida mera omfattande verksamhet. Med anledning af denna anmärkning skulle jag vilja yrka bifall till min motion med den ändring, att beloppet 3,000 kronor skulle utbytas mot 1,500.

Hvad nu den siste talarens kritik angår får den stå för hans egen räkning, jag tror just icke att den följes af den stora allmänheten.

Herr vice talmannen: Då jag först såg denna motion, kände jag en lust att arbeta för bifall till densamma, därför att jag är öfvertygad om, att det arbete, som här är ifrågasatt att understödjas, verkligen är ett mycket aktningvärdt arbete, och att det visst icke förtjänar att på något sätt förlöjligas. Syftet är godt och äfven de medel, som användas för dess vinnande, äro mycket aktningvärda. Men när jag ändock har varit med om att afstyrka motionen, har det varit på den grund, att jag därtill rent tvingats af två skäl. Det ena är de sakkunniges utlåtande om saken. Man har gått in till Kungl. Maj:t med begäran om detta anslag. Kungl. Maj:t har remitterat ärendet till de sakkunnige, som hafva att behandla likartade ärenden, och dessa sakkunniges kritik är efter min uppfattning mycket sträng, men äfven stark. Det andra skälet, som tvingade mig att mot min lust yrka afslag, är den utgiftstablå, som har meddelats oss. Ty man kan icke läsa den utan att få ett bestämdt intryck däraf, att det är alltför höga belopp, som där äro upptagna.

Dessa två skäl hafva tvingat mig till att mot min lust yrka afslag, och jag anser, att dessa skäl äro af den natur, att de verkligen också

böra hos herrarne motivera ett afslag. Därför yrkar jag bifall till utskottets förslag.

*Om anslag
till Svenska
riksförbundet
för sedlig
kultur.*

Herr Clason: Då jag har underskrifvit motionen och nu också ämnar instämma i det yrkande, som grefve Hamilton gjort, skall jag be att få anföra några skäl därför.

Jag skall då först gå till utskottets afstyrkande och dess skäl för detta afstyrkande. Det är stödt på det sakkunnigsutlåtande, som herr vice talmannen omnämnde — och som är afgifvet af de sakkunnige för folkbiblioteksväsendets ordnande. Men såvidt jag kan förstå ligger det i desse sakkunnigas yttrande en fullständig missuppfattning af hvad denna sak egentligen gäller. De hafva jämfört detta anordnande af sällskaps-, uppläsnings- och sångaftnar och dylikt med vandringsbibliotek. Men det måtte väl här vara fråga om någonting helt annat än ett vandringsbibliotek. När man skickar ut ett vandringsbibliotek, skickar man ut det, för att det skall komma ut i bygden och ligga på ett ställe någon tid för att läsas, spridas o. s. v. Men här är det fråga om böcker att användas vid en uppläsningafton, som anordnas helt hastigt, böcker, som skickas ut, men komma tillbaka nästan omedelbart. Och om man ser på kostnaderna, skulle jag vilja påpeka, att hvad den organisatoriska delen af saken angår, det kräves större kostnader, om man oupphörligt skall skicka ut och återhämta böcker, än om man skickar ut ett vandringsbibliotek, som stannar på samma plats ända till en månad eller ännu längre.

Dylika uppläsningaftnar böra i stället jämföras med folkbildningsföreläsningar, och jag ville då säga, att, sedt i samband med denna föreläsningsrörelse, anordnandet af uppläsningaftnar synes mig vara ett mycket godt grepp. Det kan hända, att anordnandet är mindre lämpligt i några detaljer, men själfva greppet synes mig vara mycket godt. I fråga om folkbildningsföreläsningarna — jag känner ju personligen till dem — är det välbekant, att det rådt och råder en viss tvekan, icke om att de göra gagn — ty därom tror jag, att de flesta äro ense, ehuru jag nog tror, att det finnes motståndare äfven på denna punkt — men huruvida de i önskad grad bidraga till den ökade *själfverksamhet*, som man så gärna vill hafva fram där. Det har gjorts alldeles särskilda undersökningar i den vägen och vidtagits alldeles särskilda åtgärder, för att man skulle få föreläsningarna att mer, än som är fallet, nödga till en smula själfverksamhet och själfstudier. Men hvad jag då anser vara ett lyckligt grepp i afseende på dessa uppläsnings- och sångaftnar är just, att de tvinga till sådan själfverksamhet. De tvinga dem, som på föreläsningarna sitta som passiva åhörare, att taga aktiv del i företaget. De tvinga dem att sätta sig in — om också kanske ej så förfärligt grundligt — t. ex. i en persons lif, i det att de sedan skola framlägga något, som rör det, eller i ett landskaps karaktär eller annat sådant — det är en hel mängd sådana ämnen, som finnas i det här programhäftet, i en folkfest, en folkfests karaktär m. m. Sålunda tvingas härigenom fram en själfverksamhet på detta område. Och jag kan ej inse, att det skulle ligga något felaktigt i, om man på detta sätt äfven kan främja den unisona sången, så att man kan få tillsammans folk, som med unison sång kunna

(Forts.)

*Om anslag
till Svenska
rikasförbundet
för sedlig
kultur.*

(Forts.)

bidraga att förhöja intrycket af en uppläsnings- och föredragsafton. Tvärtom tror jag, att det är en mycket, mycket nyttig sak.

Nu har en talare uppkritiserat detta programhäfte. Ja, på det sätt, som han lade sin kritik, kan jag ej besvara den på rak arm. Jag kan ej nu gå igenom sidorna och se, om han räknat miste, men nog tror jag, att det var en kritik, som ej var gjord med så synnerligen vänliga känslor på förhand. Jag tyckte, att han sade, att Strindberg ej förekommer i häftet, men att namnet Strindberg står åtminstone på en sida, är fullkomligt säkert. Han angaf antalet ställen, på hvilka Geijer förekommer. Jag slog upp en sida; där förekommer Geijer 14 gånger, 14 dikter eller stycken af Geijer uppräknas där; och det finnes andra sidor, där Geijer också är godt representerad, jag minnes ej, med huru många alster. Här finner man för öfrigt många andra af våra skaldar: Runeberg, Franzén, Tegnér, Talis Qualis, Nicander, A. F. Lindblad, Karl Larsson i By och Ossian-Nilsson samt en hel rad andra. På folklifsområdet förekomma sådana författare som K. F. Dahlgren, Svensén, Ave och en hel del andra, så att jag tror icke, att en närmare granskning af detta programhäfte verkligen skall gifva det intryck, som den föregående talaren här angifvit. Jag minnes ej, om han nämnde Topelius. Han finns här på många håll, Schüek och Lundahl likaledes o. s. v.

Men hufvudsaken för mig är verkligen, att denna rörelse drifver till självverksamhet. Och när man känner till, huru uppfordrande och intresseväckande det är, att folk själva få vara med och göra någonting i en sak, tror jag, att betydelsen af det hela växer. Jag tror, att den impuls till självverksamhet, som jag anser vara det viktigaste, som man med detta tenderar att gifva, äfven kan medföra, att personer, som på detta vis drifvas fram, också sedan kunna börja att på egen hand mera studera det, som är å bane. Jämför man, som jag tror, att man skall göra, den ifrågavarande anordningen med föreläsungsverksamheten, finner man sålunda, att man här har den fördelen, att man får fram det, som man velat, men på många håll faktiskt ej kunnat gifva genom föreläsningarna, en impuls till självverksamhet. Och jämför man därpå kostnaderna, tror jag ej, att man här har anledning till klagan. En krona i afgift och frakten, som för hvarje sändning går till cirka 50 öre per kartong, det gör för afton en kostnad af 2 kronor, hvartill då kommer arbetet, som man utan ersättning måste nedlägga för att ordna det hela. Om man jämför denna kostnad för en uppläsningssafton med kostnaden för en föreläsning, ter det sig ju så, att den förra kostnaden är mångdubbelt mindre. För föreläsningen har man att räkna med både arfvode och resekostnad. Föreläsningararfvodet varierar mellan 25 kronor och 50 kronor; resekostnaden kan gå till liknande belopp. Det har också visat sig, att det ifrågavarande företaget från praktisk synpunkt väckt sympatier, ty som en föregående talare omnämnde, har det rönt ganska stor anslutning. Under sådana förhållanden har det förefallit mig, som om folket varit belätet därmed oberoende af kostnaderna.

Jag kan naturligtvis här ej gå in på talarens kritik öfver kostnadsberäkningarna eller af hans beräkning af kartongernas värde i jäm-

förelse med kostnaderna. Jag undrar dock, om han ej därvid räknade med något för låga siffror.

Hvad beträffar den tabell, som här föreligger, kan jag ej heller gå närmare in på den — den var ej känd för mig, då jag underskref motionen —, men nog förefaller det mig, som om en god del af de anmärkningar, som riktats mot den, falla bort, om man, som grefve Hamilton föreslog, nedsätter anslaget till 1,500 kronor.

Jag ber att få förena mig med grefve Hamilton i hans yrkande.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag vill blott upplysa om precis hvad jag sade eller åtminstone menade, om jag ej sade det tydligt. Jag sade ej, att Strindberg icke förekom någon gång. Strindberg förekommer två kvällar, men det finns intet arbete af Strindberg i de 118 kartongerna. Jag skall för öfrigt be, att man icke förväxlar *gänger* och *kvällar*. Om det exempelvis är en Tegnéråfton, förekommer naturligtvis Tegnér många gånger den kvällen, men det är icke mer än en kväll, och det är kvällar jag räknat med, icke gånger. Jag har antecknat i programhäftet hvilka författare som där förekomma dels vid uppläsning och dels vid deklamation, och herr Clason kan låna häftet — det ligger på bordet därborta — och titta igenom det och kontrollräkna. Naturligtvis kan jag ha gjort ett och annat misstag — jag vill ej fritaga mig därifrån —, men att misstagen skulle vara så många, att de på något vis skulle liksom sätta krokben för min framställning, tror jag icke.

Jag vill, som jag från början sade, icke gå in på en kritik af idén. Jag har här — som jag tror — ursprunget till densamma, som herr Clason också kan få se — det är: »Programafnar», utgifna af det tyska Dürer-Bund —, och jag för min del kan inte finna annat än att fru Cecilia Bååth-Holmberg har förfuskat den tyska idén. Det lyckliga grepp, som skulle bestå i, att de annars passiva åhörarne uppträda som aktivt medverkande — det är det greppet, som jag tror erfarenheten kommer att säga någonting om, och som jag just därför ej vidare går in på.

Nu vill man måhända säga, att jag förlöjligen det hela. Det är naturligtvis de rika och vackra löftena, ställda emot det sätt, på hvilket löftena infriats, som gör, att det hela förefaller litet löjligt och ibland mycket löjligt; och jag har ju icke gjort annat än just ställt de infriade löftena gentemot dem, som fru Cecilia Bååth-Holmberg introducerade det hela med. Om denna sammanställning verkat löjlig, är detta i grund och botten icke min skuld, utan hennes egen.

Herr Bruce: Jag har varit närvarande vid den förberedande behandlingen af detta ärende inom statsutskottet, och med anledning af hvad herr Clason anfört vill jag säga, att man inom utskottet liksom hos de sakkunniga var mycket tilltalad af själfva idén. Men det gäller ej att understödja uppläsningssaftnarna, där de anordnas öfverallt i landet. Därtill skulle intet af understödet utgå, och därtill behöfves intet särskildt understöd, då man ju blott behöfver köpa en bok för en krona och meningen är att utan ersättning anlita lokala krafter för uppläsning af styckena. Nej, understödet begäres nu, lik-

Om anslag
till Svenska
riksförbundet
för sedlig
kultur.

(Forts.)

Om anslag till Svenska riksförbundet för sedlig kultur.

(Forts.)

som förut i den hos Kungl. Majt gjorda anhållan, just till själfva vandringsbiblioteket. Det är till detta vandringsbibliotek, ur hvilket man skall hämta stoff till uppläsningen, som anslaget skulle gå. Detta synes också af tabellen.

Det är således ej så, att de sakkunniga vändt sig mot dessa uppläsningssaftnar ute på landsbygden, där man sätter sin lit till lokala krafter, som ej taga betaldt alls och där en uppläsningssafton kan anordnas utan kostnad, blott man har en bok att läsa ur, utan det är mot denna nya art af vandringsbibliotek, som är mycket dyrare än dem som man har tillgång till på annat håll — det är däremot, som de sakkunniga vändt sig. Och beträffande tabellen har man inom utskottet vändt sig mot den alltför höga beräkningen af kostnaderna. Jag behöfver blott peka på en af utgiftsposterna, den första, som afser hyra för kartongerna, i hvilka böckerna innehållas. Kartongerna äro ej stora, och för att de skulle blifva hysta i en lokal ute på landsbygden, skulle man betala 500 kronor i hyra, ett belopp, för hvilket man där kan hyra ett helt hus. Jag finner denna post vara så orimlig, att endast den talar mot hela saken.

Därför kan jag ej annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af greve *Hamilton, Alexander*, att kammaren skulle bifalla den af honom m. fl. i ämnet väckta motionen med den ändring, att anslagsbeloppet nedsattes till 1,500 kronor.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 242—245.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 6 och 8 annevarande mars bordlagda betänkanden:

nr 11, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 2 i förordningen den 15 maj 1908 angående restitution af erlagd sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som användts vid tillverkning af exportvaror, m. m.,

nr 12, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 5 § i förordningen den 11 oktober 1907, angående beskattning af socker m. m., och

nr 13, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Justerades ytterligare två protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 12 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollet för den 5 i denna månad.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets memorial nr 4, i anledning af olika meningar mellan kamrarna, till hvilket utskott väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående expropriation i vissa fall af torp och andra lägenheter å rekognitionshemman m. m. bör hänvisas; äfvensom lagutskottets memorial nr 24, i anledning af återremiss från Första kammaren af lagutskottets utlåtande nr 23 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar af värnpliktslagen den 14 juni 1901.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets den 9 innevarande mars bordlagda utlåtande nr 3 äfvensom bevillningsutskottets samma dag bordlagda betänkande nr 15.

Herr *Kjellén* afgaf en motion, nr 94, angående skrifvelse till Konungen med begäran om utredning af frågan om den politiska rösträttens utveckling till röstplikt.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Ledighet från riksdagsgörömaålen beviljades herr *Grubbström* under tio dagar från och med den 21 innevarande månad.

Kammaren åtskildes kl. 3,12 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
